

BİLANÇO

TÜRMOB AYLIK YAYIN ORGANI • SAYI : 99 • OCAK 2005

FIYATI:3.500.000.-TL.

- Vergide yeni düzenleme
- Vergi hedefi 106 katrilyon
- Muhasebe hizmetlerinde yeni dönem
- Borç hafifletmenin faydaları

Ekonomik Rapor

Sahibi
Mehmet TİMUR

Genel Yayın Yönetmeni
Nail SANLI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ali Ekber DOĞANOĞLU

Yayın Kurulu

Nail SANLI
Ali E. DOĞANOĞLU
Ahmet FETTAHOĞLU
Yıldız ÖZTÜRK

TÜRMOB

Basın Yayın Dağıtım İşletmesi
tarafından yayınlanmaktadır
Yayın Türü : Yaygın süreli

Adres

Gençlik Caddesi No:107
06570 Anıttepe - ANKARA
Tel: (0.312) 232 50 60 (10 Hat)
Fax: (0.312) 232 50 73
http: www.turmob.org.tr
e-mail:alid@turmobil.org.tr

Baskı

Fersa Matbaası
(0.312) 278 43 56

Dergide yayınlanan yazıların yayın hakkı
Bilanço Dergisi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden bir bölümü veya
tamamı alıntı yapılamaz

3568 sayılı Meslek Yasası

1 989 yılında uygulamaya giren 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Meslek Yasası, 15 yıllık uygulama sonrasında hem mesleki faaliyetlerimize, hem de mesleki örgütlenmemize yeterince cevap veremiyor.

TÜRMOB'un çağrısı üzerine SMMM Odalarını temsilen 10 SMMM Odası ve 8 YMM Odası 3568 sayılı Yasa ve Mevzuatına yönelik çalışma yapmak üzere TÜRMOB çatısı altında bir araya geldi. Toplantıya 36 Başkanlar Kurulu Toplantısında oluşturulan Komisyonda yer alan Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun SMMM Odaları ile Ankara, İzmir, İstanbul YMM Odalarına ek olarak Adana, Antalya, Bursa, Eskişehir, Gaziantep YMM Odaları temsilcileri katıldı.

TÜRMOB Genel Başkanı Mehmet TİMUR Başkanlığında yapılan toplantıda, 1989 tarihinde yürürlüğe giren 3568 sayılı Yasa ve buna bağlı mevzuatla ilgili olarak uygulamada ortaya çıkan sorunlar değerlendirilerek, çalışmalar başlatılmasına karar verildi. Bu amaçla eş zamanlı çalışma yürütecek üç çalışma grubu kurulmasına karar verildi.

3568 sayılı Meslek Yasası çalışma grubu; 15 yıllık uygulamada ortaya çıkan sorunlar ve bunun çözümüne yönelik Kanunda yapılması gereken değişiklik önerilerini hazırlayacak. İkinci çalışma grubu yönetmelikleri değerlendirerek eksiklik ve aksaklıkları tespit ederek Yönetmelik değişiklik önerileri hazırlayacak. Üçüncü çalışma grubu ise, yayınlanan Mecburi Meslek Kararlarını ele alarak, yargı kararları ışığında, yapılması gereken değişiklikleri saptayacak.

Komisyon çalışmaları, ülke genelindeki 70 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve 8 Yeminli Mali Müşavir Odasının ortak görüşü olacak. TÜRMOB çatısı altında yürütülen çalışmalarda, akademisyenlerin, AB üyesi ülkelerdeki muhasebecilik, mali müşavirlik meslek örgütlerinin ve mesleğin duayenlerinin görüşlerinden de yararlanılacak. Komisyonunun, TÜRMOB çatısı altında gerçekleştireceği çalışma, meslek camiası için bağlayıcı olacak. Komisyon, Mesleki örgütlenme kurallarına ve mesleki kararlara meslek örgütünün karar vermesi gerektiği konusunda görüş birliğine vardı.

Dergimizin bu sayısında da ilgi ile okuyacağınızı umduğumuz haber ve araştırmalara yer verdik. Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle...

Nail SANLI
Genel Sekreter

Vergide yeni düzenleme

Maliye Bakanlığı her yıl bütçe yasasının ardından vergi yasalarında değişiklik yapma geleneğini sürdürdü. Düzenleme menkul kıymet gelirlerinin vergilendirilmesinde, damga vergisi, eğitim teşvikleri ve Yeni Türk Lirası'na ilişkin hükümler içeriyor.

Maliye Bakanlığı her yıl sonunda geleneksel hale getirdiği vergi yasalarında değişiklik yapma geleneğini korudu. TBMM'de görüşülen "Vergi Kanunlarının Yeni Türk Lirası'na Uyumlu Hale Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" önemli düzenlemeler içeriyor.

Menkul sermaye iratları ile menkul kıymetlerden elde edilen kazanç ve iratlar için 1.1.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere yeni bir vergileme rejimi öngörülüyor. Bu sistem, bankalar ve aracı kurumlar tarafından tutulacak kayıtlara göre bu kurumlar tarafından tevkifat suretiyle yapılacak vergilemeyi öngören bir düzenleme. Maliye Bakanlığı menkul sermaye iratları ile menkul kıymetlerden elde edilen gelirlerde beyan yerine stopaja yönelmiş oldu.

Gayrimenkul ve iştirak hissesi satış kazançları istisnası, firmaların mali yapılarının güçlendirilmesi amacıyla kalıcı olarak yeniden düzenlendi. Buna paralel olarak uy-

gulan katma değer vergisi istisnasına ilişkin düzenleme kurumlar vergisi istisnasından bağımsız olarak kalıcı hale getirildi.

Damga vergisi ve harçlarda pul yapıştırmak suretiyle ödeme kaldırıldı. Buna paralel olarak damga vergisine tabi olan ancak uygulamada güncelliğini yitirmiş bazı unsurlar damga vergisi kapsamı dışına çıkarıldığı gibi damga pulu yapıştırmak suretiyle vergi ödeme yönteminin kaldırılmış olması nedeniyle damga vergisi uygulama imkanı kalmayan bazı durumlar da damga vergisi kapsamı dışına çıkarılmak suretiyle gerek vergisel uygulamalar da, gerekse günlük hayatta kolaylık sağladı.

Bu çerçevede diğer bir düzenleme de, 492 sayılı Kanun kapsamında yer alan ve zaman içinde şikayetlere neden olan "sürücü belgesi sınav harçları"nın kaldırılması oldu. Bu güne kadar, yazılı ve uygulamalı sınav için ayrı ayrı tahsil edilen sürücü belgesi sınav harçları kaldırılarak sürücü belgesi alınması aşamasında bir defaya mah-

sus olmak üzere sürücü belgelerinin sınıflarına göre yeniden düzenlendi.

Yeni Türk Lirası'na uyum çalışmaları çerçevesinde, bütün vergi kanunlarında yer alan Türk Lirası değerler gözden geçirilerek, yeni para birimine çevrilmesi sorun yaratacak tutarlar güncelleştirilmek suretiyle yeniden belirlendi.

Tasarı eğitimle ilgili olarak teşvik düzenlemeleri de içermekte. Tasarı ile özel eğitimin teşvik edilmesi kapsamında, daha önce 5228 sayılı Kanun ile öngörülen teşviklere ilave olarak, bilgisayar kullanımını kısa sürede en üst seviyeye çıkarmayı hızlandırmak üzere Katma Değer Vergisi Kanununda düzenleme yapılmakta, 2010 yılına kadar, Milli Eğitim Bakanlığı'na bedelsiz teslim edilecek bilgisayarlar ve bunlarla birlikte kullanılacak yazılım ve donanımların anılan Bakanlık veya bu başışı gerçekleştireceklere teslimlerinde yüklenilen katma değer vergisinin indirimi konusu yapılması imkanı sağlandı.

Vergi hedefi 106 katrilyon

2005 yılı bütçesi TBMM'de kabul edildi. Bütçe yasasında göre giderler 155.6 katrilyon, gelirler 126.5 katrilyon, bütçe açığı 29.14 katrilyon, faiz dışı fazla 27.3 katrilyon ve IMF tanımlı faiz dışı fazla da 24 katrilyon lira olarak belirlendi.

2005 yılı bütçesi temel büyük-
lüklerde her hangi bir de-
ğişikliğe gidilmeden
TBMM'de kabul edildi. Hükümet
IMF ile yaptığı görüşmeler sonu-
cunda bütçeyi, faiz dışı fazlanın
gayri safi milli hasılaya (GSMH)
oranını bütçe için yüzde 5, toplam
kamu sektörü için de yüzde 6.5'e
gelecek şekilde hazırladı.

Bütçe yasasında göre giderler
155.6 katrilyon, gelirler 126.5 kat-
rilyon, bütçe açığı 29.14 katrilyon,
faiz dışı fazla 27.3 katrilyon ve
IMF tanımlı FDF de 24 katrilyon
lira olarak belirlendi.

Bütçe açığının GSMH'ya oranı
yüzde -6.1 olarak hesaplanırken,
faiz hariç fazlanın oranı ise yüzde
5.7 oldu. Harcama kalemlerinde,
faiz hariç giderler 99.188 katrilyon
lira olurken, bunların alt kalemleri
olan personel giderleri 31.9 katril-
yon lira, sosyal güvenlik kurumla-
rına devlet primleri 4.3 katrilyon
lira, mal ve hizmet alım giderleri
14.4 katrilyon lira, cari transferler
32.5 katrilyon lira, sermaye gider-
leri 10.1 katrilyon lira, faiz harca-
maları ise 56.44 katrilyon lira ola-
rak öngörüldü.

Bütçede en büyük yüklerden biri

olan, sosyal güvenlik kuruluşlarına
yapılacak ödemeler 22 katrilyon li-
ra olarak hesaplandı.

Harcamaların GSMH'ya oranı yüz-
de 32.4 olurken, faiz hariç harca-
maların oranı yüzde 20.6, personel
ödemelerinin oranı yüzde 6.6, sos-
yal güvenlik kurumlarına prim
ödemelerinin oranı yüzde 0.9, mal
ve hizmet alımlarının oranı yüzde
3, faiz harcamalarının oranı yüzde
11.7 ve cari transferlerin oranı yüz-
de 6.8 oldu.

Bütçe hesaplamalarında 2005 yılı
GSMH tahmini 480.963 katrilyon
lira olarak alındı.

Vergi geliri tahmini 106.6 katril- yon

Gelirler içinde en büyük paya sa-
hip olan vergi gelirleri tahmini
106.6 katrilyon lira olurken, vergi
dışı gelirlerin toplamı da 16.66
katrilyon lira olarak öngörüldü.
Bütçede, katma bütçe gelirleri ise
2.16 katrilyon lira olarak hesaplan-
dı.

Gelirlerin GSMH'ya oranı yüzde
26,3 olurken, vergi gelirlerinin
oranı yüzde 22.2, vergi dışı gelirle-
rin oranı yüzde 3.5, katma bütçe
gelirlerinin oranı ise yüzde 0.4 ola-

rak hesaplandı. Ayrıca bütçede fai-
zin net vergi gelirlerine oranı yüz-
de 52.9, net bütçe gelirlerine oranı
da yüzde 44.6 oldu.

Net vergi gelirlerinin bütçe gider-
lerine oranı yüzde 68.5, net bütçe
gelirlerinin bütçe giderlerine oranı
da yüzde 81.3 olarak hesaplandı.

Bütçede kamu çalışanlarına 2005
yılında yapılacak maaş artışı yüzde
10.7 olarak öngörülürken, yan öde-
melerle bu oran yüzde 12'nin üye-
rine çıkıyor. Yasanın önem taşıyan
bazı unsurları şöyle:

Kural olarak 2005 yılı yatırım
programına ek yatırım cetvellerin-
de yer alan projeler dışında her-
hangi bir projeye harcama yapıla-
mayacak.

2005 yılı içinde 4749 sayılı kanuna
göre sağlanacak garantili imkan li-
mitinin 2 milyar doları aşamayaca-
ğı ve bu tutarı bir katına kadar ar-
tırmaya Bakanlar Kurulu'nun yet-
kili olduğu belirlendi.

Dış borçlanma imkanları ile satın
alınacak malzeme ve hizmetlere ait
taahhüt evrakı ve sözleşme tasarı-
larının Maliye Bakanlığı'nca vize
edilmeden satın alma işlemi ger-
çekleştirilemeyecek.

Muhasebe hizmetlerinde yeni dönem

Avrupa Birliği 2005 yılı başında muhasebe hizmetleri alanında bir devrim yaşayacak. Meankul Kıymetler borsalarına kote edilmiş olan şirketler muhasebe kayıtlarını, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından tespit edilen standartlara göre tutacaklar. Yeni uygulama ülkeleri ve şirketleri nasıl etkileyecek?

Avrupa Komisyonu'nun 2000 yılında almış olduğu karar uyarınca, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde menkul kıymet borsalarına kote edilmiş durumda ve bugüne kadar kendi ulusal muhasebe rejimlerine göre defter tutan sayıları 7000'in üstünde olan şirket, 2005 yılından itibaren muhasebe kayıtlarını, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından tespit edilen standartlara göre düzenleyecekler. Bu yeni uygulama şirketlerin, karlılık düzeyi, net aktif büyüklüğü gibi finansal nitelikli ana özelliklerinde önemli sapmalara yol açabilir ve başta yatırımcılar olmak üzere ilgili kişiler üzerinde

şok etkisi yaratabilir. Bu geçiş döneminde ortaya bir çok karışıklıkların çıkması da olasıdır.

Ulusal mevzuat yerine Uluslararası Muhasebe Standartlarının uygulanmasına geçilmesinden en az etkilenecek ülkelerden birisi olan İngiltere'de dahi Mali Hizmetler Dairesi geçiş döneminin getireceği bu olası karışıklıkları gözönüne alarak şirketlere, dönemsel raporlarını hazırlayabilmeleri için 30 günlük ek süre tanımıştır. Avrupa Komisyonu İç Pazar Komiseri Frits Bolkestein ise Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının benimsenmesi süreci içerisinde firmaların iki yılı bulacak bir süre ile bazı karmaşık sorun-

larla karşı, karşıya kalabilecekleri uyarısında bulunmuştur.

Peki uygulamaya konulacak olan bu değişiklik, yaratacağı tahmin edilen sıkıntılar düşünüldüğünde, buna değer mi ? Herşeyden önce ABD'nde olduğu gibi muhasebe uygulamalarında tek bir kurallar bütününün esas alınması, halen büyük ölçüde birbirinden bağımsız hareket eden 25 ayrı ulusal finansman piyasasının bütünleşik hale getirilebilmesi için atılması gereken bir adım niteliği taşımaktadır. Şüphesiz muhasebe camiasında herkesçe esas alınan bir standartlar bütünü, netice olarak şirketlerin finansal tablolarının şeffaflığını arttıracak ve değişik

şirketlere ait tablolar arasında daha tutarlı ve güvenilir karşılaştırmalar yapılabilmesine olanak verecektir. Bu şekilde yatırımcıların güven duyguları pekişecek ve şirketlerin hisse senedi veya bono ihracı yoluyla finansman temin etmeleri kolaylaşacak ve daha ucuz maliyetle finansman temini olanağı doğacaktır. Avrupa'ya, ABD ve Asya'dan sermaye akımı güçlenecek ve bütünleşik hale gelmiş tek bir finansman piyasası, Avrupa'nın Amerika ile rekabet edebilmesine olanak verecektir. Başta çok uluslu firmaların finansman yöneticileri olmak üzere birçokları, mali açıklamaları çeşitlendirecek, şeffaflığını ve mukayese edilebilirliğini arttıracak olan bu yeni uygulamaya, uluslararası çerçevede uyulması gereken kurallar dizisi sayısını azaltacak olması nedeniyle olumlu yaklaşırken; bazı çevreler ise, Uluslararası Muhasebe Standartlarının hisseleri halka açılmış olan şirketlerde zorunlu uygulamasına geçilecek olmasının, hesap sonuçlarını çok teknik ve anlaşılması güç hale getireceği, ayrıca günlük işletme faaliyetlerinden uzaklaştıracağı savını ileri sürmekte ve bu nedenlerle karşı çıkmaktadırlar.

Toplam olarak 90'dan fazla ülkenin 1 Ocak 2005 tarihinden başlayarak, ulusal firmaların-

dan, ya Uluslararası Muhasebe Standartları olarak bilinen bu yeni kurallar bütününe uymalarını istemeleri ya da, bunların benimsenmesine izin vermeleri beklenmektedir. Hernekadar şu anda standart belirleme ile yükümlü ilgili kuruluşlar (IASB ve Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu) Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) ile ABD'nde uygulanan Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları (GAAP) arasında bir uyum sağlanması, aynı noktaya gelmeleri üzerinde çalışıyor iseler de Amerika bundan böyle de kendi standartlarını kullanmayı sürdürecektir. Muhasebe standartları üzerinde küresel düzeyde bir uyum sağlama çalışmaları sürdürülmekte ise de, AB Komisyonu'nun bu yılın başından itibaren tüm halka açık şirketlerde IASB tarafından belirlenmiş standartların zorunlu olarak uygulamaya konulmasına ilişkin kararı, en köklü biçimde, çoğu aynı parayı, Euroyu kullanmakta olan ancak bugüne kadar kendi muhasebe kurallarını kullanmakta serbest bırakılmış olan Avrupa ülkelerini etkileyecektir.

AB üyesi ülkeler uluslararası muhasebe standartlarının / IFRS benimsenmesinden ne ölçüde etkilenecekler^{(1) (2)}

En az etkilenecek olanlar; İr-

landa, İngiltere, Hollanda, Danimarka

Orta derecede etkilenecek olanlar; İsveç, Belçika, Lüksemburg, Portekiz, İtalya

En çok etkilenecek olanlar; Avusturya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İspanya.

Muhasebe kural değişikliklerinin etkisi ülkeden ülkeye değişirken, bir iş kolundan diğerine de önemli ölçüde değişmektedir. Örneğin bugüne kadar hisse senedi opsiyonlarını (stock options) yoğun biçimde kullanagelmış olan ileri teknoloji şirketlerinde bu etki daha köklü olacaktır. Zira artık benimsenen standartlar uyarınca hisse senedi opsiyonlarının gider olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Merkezi İngiltere'de bulunan ilaç şirketi **AstraZeneca** 2003 yılına ilişkin faaliyetinin mali sonuçlarını eski kurallara ve yeni uygulamaya konulacak standartlara göre hesaplanmış olarak kıyaslamalı biçimde yayınlamış bulunmaktadır. Buna göre **AstraZeneca'da** hisse senedi opsiyonlarının gider kabul edilmesi 136 milyon dolar tutarında ilave bir işletme gideri getirirken, “işletmelerin birleşmeleri” - şirket birleşmeleri ve satınalmaları başlıklı yeni standardın “şerefiye amortizasyonu”nu (goodwill amortisation) kaldırması 59 mil-

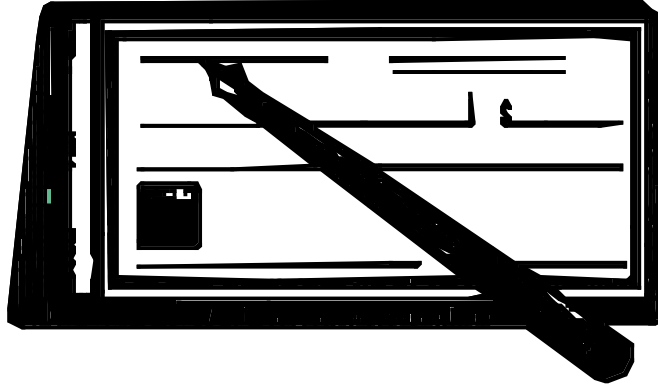
BİLANÇO

yon dolar tutarında karlılığı artırıcı bir etki doğurmuştur. Yeni uygulamaya konulacak olan standartların **AstraZeneca**'nın 4 milyar doları bulan faaliyet karında yol açacağı bu değişiklik pek önemli olmamakla beraber, diğer bazı şirketlerin karlılık rakamlarında çok geniş çaplı sapmalar meydana gelebilecektir. Örneğin İngiltere'deki büyük mobil telefon şirketi

Vodafone

2002 yılında, bu ülke için bir rekor oluşturan, 13.5 milyar sterlin düzeyindeki vergi öncesi zararıyla manşetleri işgal etmiş-

ti. Fakat Vodafone'nin bu zararı **Mannessman** şirketini satın almasıyla ilgili olarak benzer oranlarda “şerefiye amortismanı” gideri içeriyordu. Halbuki, şerefiyenin bilanço üzerinde tutulmasını ve bu konuda yapılmış olan değerlendirmenin tutarlı olup olmadığını görmek için, beklenen nakit akışına göre yıllık bazda bir “zayıflama, eksilme testi”ne -impairment test- tabi tutulmasını öngören yeni standartlara göre böyle bir zarar zaten oluşmayacaktı.⁽¹⁾ Artık

yeni kurallara göre, Avrupalı şirketler de şirket satınalmalarından doğan şerefiyeyi diğer bir ifade ile satın aldıklarının defter değeri ile ödedikleri rakam arasındaki farkı, yıllık bazda amortize edip, silemeyecekler. Amerika'da olduğu gibi onlar da, eğer şerefiyenin değerinde bir eksilme meydana gelmişse bu

durumu şirketin karlılık durumuna yansıtacaklar. Geçen yıl **Vodafone** Şirketinin amortisman giderleri yaklaşık 15 milyar sterlin gibi bir rakama ulaştı. Bunları karlılık hesabından çıkardığımızda faaliyet karı eksi 8.9 milyar sterlinden artı 6 milyar sterline dönüşecektir. (Bu değişikliklerin nakit akışı üzerinde her hangi bir etkisi bulunmamakta olup, mali analistler ve yatırımcılar böyle bir durumda amortisman giderlerini çoğunlukla dikkate almamışlardır.)

Bilanço'nun son iki sayısında yar alan yazılarda da üzerinde durulduğu gibi bu yılın başından itibaren AB'ne üye ülkelerde halka açık şirketlerce zorunlu olarak uygulamaya konulacak olan muhasebe standartları arasında üzerinde en çok durulan ve itirazlara neden olan standart IAS 39 oldu. IAS 39'un finansal araçların değerlendirmesi üzeri-

ne olacak olası etkileri

bankacıları ve sigortacıları önemli ölçüde kaygılandırdı ve bu standart Fransız bankacıların protestosuna maruz kaldı. Diğer taraftan Avrupa Merkez Bankası “gerçeğe uygun değer” seçeneğinin kullanılmasının Avrupa

ekonomisinde konjonktürel (devrevi) hareketleri şiddetlendirebileceği uyarısında bulundu. Ayrıca kural koyucu ve düzenleyici bazı kurumlar “gerçeğe uygun değer” yöntemine göre yapılacak varlık değerlendime yönteminin, bazı şirketlere hesaplarla oynama olanağı vereceği konusunda kaygı duyduklarını belirttiler.⁽³⁾ Bilindiği gibi IASB bankalardan, bu karmaşık finansal araçları, türev enstrümanları genelde çok düşük veya ihmal edilebilir düzeyde olan ta-

rihi maliyetleri üzerinden değil de, piyasa fiyatları (gerçeğe uygun değer) üzerinden değerlendirilmeye tabi tutmalarını istemişti. Bankalar bu düzenlemeye, hesaplarında büyük oynamalara yol açacağını ileri sürerek karşı çıkmışlardı. Sonunda AB Komisyonu standardı biraz yumuşattı. Şimdi bankalar IASB'nin önerdiği şekli veya onun yumuşatılmış biçimini kullanmak hususunda serbest bırakılmış durumdalar.

Bunca yoğun çalışmanın ve yapılan tartışmaların ardından akla gelen en önemli soru şüphesiz bu yeni standartlara göre düzenlenecek mali tabloların anlaşılabilir, uygun, güvenilir ve kıyaslanabilir olup olmayacağıdır.

En kolay yanıtlanabilecek husus kıyaslanabilir olup olmama ile ilgilidir. IAS 39 ile ilgili birtakım kaygılar bulunsun bile artık açıklanan mali bilgilerin daha şeffaf olmalarının yanı sıra, değişik şirketlere ilişkin mali sonuçların birbirleri ile daha kolay biçimde kıyaslanabilme olanağı sağlanmış olacaktır.

Yeni standartlara göre düzenlenen mali bilgilerin anlaşılabilir, uygun ve güvenilir olup olmayacağı hususlarında ise farklı gö-

rüşler ortaya konulmaktadır. Kıdemli muhasebeciler dahi bu yeni standartların daha kolayca anlaşılabilir hesaplar ortaya koyacağı hususunda pek emin değildirler. Örneğin dünyanın en büyük muhasebe şirketi **PricewaterhouseCoopers**'ın İngiltere şubesinin Başkanı Kierau Poynter “rapor edilecek bilgilerin hacminin genişliğine rağmen, finansal raporlama modelinin, mali alandaki icraat düzeyi hakkında bilgi iletişimi sağlama fonksiyonunu layık olduğu şekilde, gerçekten yerine getirebileceği hususunda ikna olmuş değilim” demektedir.⁽¹⁾

Güvenilirlik ve uygunluk konularında durum nedir? Mali tablolarda bulunması arzu edilen bu iki özellik birbirleri ile çelişebilir: Bir varlığın tarihi maliyeti güvenilir bir rakamdır ama onun uygun rakam olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Cari piyasa fiyatlarını kullanan ve IASB tarafından önerilen “gerçeğe uygun değer” muhasebesi bir dizi hesapta güncel değerlerin kullanımını öngörmektedir. Ancak piyasa fiyatları her zaman tarihi değerlerle uyum içersinde olmamaktadır. Ve piyasa fiyatlarının esas alınması bazı şirketleri rahatsız etmektedir zira, bu uygu-

lama hesap sonuçlarında oynaklığa neden olmaktadır. Şirket yönetim kademeleri - örneğin Fransız bankacıları - kendilerine hesap sonuçlarını, bir yıldan diğerine fazla oynamayacak şekilde daha düzgün, istikrarlı biçimde gösterebilme imkanı sağlayan bazı tekniklerin ellerinden alınmasından pek hoşnut değildir.

Konu hakkındaki tartışmalar bitecek gibi değil, zira standartların 1 Ocak'ta yürürlüğe konulmasıyla süreç bitmiyor, bir çok bakımdan yeni başlıyor. Leasing ve emeklilik fonları IASB'nin yakın gelecekte ele alacağı konulardan önemli olanları. Tabii bu tartışmaların odak noktasında ise bir şirketin başarı düzeyinin en iyi ölçüsünün ne olması gerektiği yatıyor. Şirketin faaliyet geliri, giderler ve finansman maliyetine dayalı hisse başına kar mı? Yoksa dönem boyunca şirketçe elde edilen tüm kazanç ve zararları içeren “geniş kapsamlı gelir” mi? Dolayısıyla bu çalışmalar ve görüş ayrılıkları sürüp gidecek ve muhasebe hizmetleri alanında temel amaç, devamlı güncel koşullara uygun, kolayca anlaşılabilir, uygun, güvenilir ve kıyaslanabilir mali bilgilerin hisse sahiplerinin ve yatırımcıların

(1) Financial Times, 23 Kasım 2004, S. 11.

(2) The Wall Street Journal Europe, 9 Aralık 2004, S. M1.

(3) Financial Times, 20 Aralık 2004, S. 17.

Mali saydamlıkta karne zayıf

Türkiye’de mali saydamlık konusunda belli düzeyde bir iyileştirme sağlanmış olmakla birlikte hala atılması gereken önemli adımlar bulunuyor. Saydamlık endeksinde 2004 yılı sonu itibariyle bazı alanlarda gerileme yaşandı.

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı tarafından hazırlanan Mali Saydamlık İzleme Raporu, saydamlık konusunda atılması gereken önemli adımlar olduğunu ortaya koydu. Yapılan çalışmada yapılan iyileşmelerin saydamlık konusunda yeterli olmadığı sonucuna varıyor.

Çalışma kapsamında mevcut durumun ve gelecekte bu alanda atılacak adımların takip edilmesine imkan vermek amacıyla bir değerlendirme formu hazırlandı. Değerlendirme formunun oluşturulmasında öncelikle IMF tarafından geliştirilen Mali Saydamlık En İyi Uygulamalar Tüzüğü metodolojisi başlangıç olarak alınmakla birlikte; tasarlanan yapı daha statik bir nitelik taşıyan IMF metodolojisine oranla çok

daha kapsamlı, ülkemiz mali yönetim sisteminin özelliklerini dikkate alan ve böylece sistemde yapılacak düzeltmelerin de dinamik bir biçimde ve periyodik olarak izlenebileceği bir soru seti ve endeks hesaplama yöntemi üzerine oturtulmuş.

Türkiye Mali Saydamlık İzleme Endeks Değeri ortalama olarak 2003 yılı sonunda yüz puan üzerinde 44,1 düzeyinde, 2004 sonunda yapılan ikinci değerlendirmede ise 3,5 puan düşerek 40,6 düzeyinde çıktı. Her iki değerlendirme de katılımcıların ortak algılaması mali saydamlık düzeyinin yeterli olmadığı ve geliştirilmeye ihtiyaç gösterdiği şeklindedir.

Bütçenin uygulanma ve kontrol sürecindeki açıklık 2004 yılı içinde yaşanan gelişmeler çerçevesine

bir önceki değerlendirmeye göre değişim (düşme) oranının en yüksek çıktığı ilke oldu.

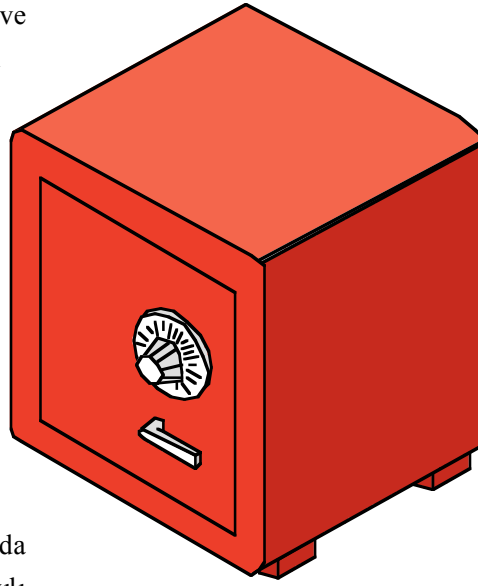
Kamuoyuna bilgi sunma ve raporlama düzeyi ilkesi altında yer alan ve ilke değerlendirme formu sonucunda da düşük çıkan bütçelerin anlaşılabilir olması ve bütçelerin kuruluş amaç ve hedeflerini yansıtacak düzeyde hazırlanması alt bölümü ikinci değerlendirme formunda daha düşük düzeyde çıktı. Özellikle 2004 yılında analitik bütçe sistemi uygulamasına geçilmiş olmasına rağmen kuruluş bütçelerinin sunumunda program ve alt programların kaldırılmış olması zaten sorunlu olan bu bölümün daha düşük düzeyde değer almasına yol açtı.

Bununla birlikte, Kamu Etik Kurulu Yasasının 2004 yılı içinde

parlamentoda kabul edilmesi ve kurulun çalışmaya başlaması birinci ilkenin ikinci değerlendirilmede birinciye göre daha yüksek değer almasını belirleyen gelişme oldu.

2004 yılında makro çerçevenin geç açıklanması, IMF ile yürütülen görüşmelerin uzaması ve bazı makro parametrelerdeki revize ihtiyacının yılın ortasında gündeme gelmesi, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunun en azından bütçe hazırlıkları açısından kısmen de olsa uygulamaya konulacağı konusundaki beklentiler nedeniyle dördüncü ilkenin oldukça düşük çıkmasına neden oldu.

Uygulanan son dönem ekonomik programlarla getirilen düzenlemeler mali saydamlık konusunda

belli düzeyde bir iyileşme sağlamakla birlikte hem ilk değerlendirme sonucu hem de ikinci değerlendirilmede katılımcıların ortak algılaması bu alanda hala atılması gereken önemli adımlar olduğu yönünde çıktı.

Mali yönetimin güçlenmesi, demokrasinin kalitesinin yükselme-

si ve mali etkinlik çabaları çerçevesinde mali saydamlık özelliğiyle yapısal nitelikli reformların uygulamaya konulma başarısı açısından da 2005 yılının önemli gündem maddelerinden birisi olarak görülmekte.

Mali Saydamlık İzleme Endeksi sonuçlarından, bundan sonra getirilecek yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve uygulama sonuçlarının toplum yaşamında daha fazla hissedilebilir olması açısından hükümetin bu alanda yapılan düzenlemeleri ve alınan sonuçları topluma daha iyi anlatması, sunması ve özellikle 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun uygulaması ile ilgili niyetlerini daha açık olarak izah etmesi gerektiği saptamasında bulunuldu.

Ana İlkeler İtibariyle Mali Saydamlık İzleme Endeks Sonuçları (%)

	2003 Değeri	2004 Değeri	Yüzde Değişim
Genel Endeks Değeri (I+II+III+IV+V+VI)	44,1	40,6	-7,8
I. Kamu sektörünün ekonomide sahip olduğu rol ve sorumluluklarının açık olması	43,6	46,4	6,4
II. Kamuoyuna bilgi sunma ve raporlama düzeyi	45,1	41,3	-8,4
III. Bütçenin hazırlanma ve onaylanma sürecinde açıklık	40,1	36,4	-9,2
IV. Bütçenin uygulanma ve kontrol sürecinde açıklık	41,7	35,4	-15,2
V. Kesin hesapların Parlamento tarafından onaylanması ile mali sonuçların dış denetiminde ve değerlendirilmesi sürecinde açıklık	49,7	44,7	-10,0
VI. Mali istatistiklerin raporlanmasındaki kurumsal bağımsızlık ve güvenilirlik	44,3	39,6	-10,6

Kayıtdışı istihdamın önlenemeyen yükselişi

Türkiye’de çalışan her bin kişiden 554’ü herhangi bir sosyal güvenlik sisteme bağlı olmadan kayıtdışı çalışıyor. Tarımda bu oran her bin kişide 913’e yükseliyor. 22 milyon 874 bin kişilik istihdamdan, 12 milyon 672 bini kayıtdışı.

Kayıtdışı istihdam hızlı artışını sürdürüyor. Hanehalkı işgücü anketi sonuçlarına göre 2004 yılı üçüncü döneminde kayıtdışı istihdam yüzde 55,4’e yükseldi.

2001 yılında kayıtdışı istihdam yüzde 46,7 iken, 2002 yılında 52,6 ve 2003 yılında 54,4 ve artış eğilimi sürerek 2004 yılı üçüncü döneminde yüzde 55,4’e yükseldi.

Sosyal güvenlik primlerini artırarak, sosyal güvenlik sisteminin açıklarının finanse edilmeye çalışılması kayıtdışı istihdamın artmasında en önemli etken oldu. Adeta yüksek primler kayıtdışı istihdamın teşvikçisi oldu.

Ücretsiz aile işçilerinde her yüz çalışandan 96,7’si kayıtdışı. Yevmiyeli çalışanlarda da her yüz çalışandan 91,5’i kayıtdışı çalışıyor.

Kayıtdışı istihdamda en düşük oran ücretlilerde. Her yüz ücretli çalışandan 22,2’si kayıtdışı.

Türkiye’de 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla 70 milyon 685 bin nüfus bulunuyor. Bunun 49 milyon 944 bini 15 yaş ve daha yukarı yaştakiler. 25 milyon 265 bin işgücü olmasına karşın 22 milyon 874 bin kişi istihdam ediliyor. 2 milyon 874 bin kişi ise işsiz. İşsizlik oranı ise yüzde 9,4. Genç nüfusun işsizlik oranı ise yüzde 19,8 olarak gerçekleşti. Yükseköğretim ve fakülte mezunlarının işsizlik oranı yüzde 14,6 ile eğitim grupları içerisinde en yüksek oranı oluşturuyor.

Türkiye’de istihdam edilenlerin yüzde 41’ini ücretliler, yüzde 23,7’sini kendi hesabına çalışanlar, yüzde 22’sini ücretsiz aile işçileri, yüzde 8,6’sını yevmiyeliler ve

yüzde 4,7’sini işverenler oluşturuyor.

İstihdam edilenlerin ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımına baktığımızda; yüzde 41,2’si hizmetler sektöründe, yüzde 35,9 tarım, yüzde 17,6 sanayi ve yüzde 5,2 inşaat faaliyetlerinde istihdam ediliyor.

İstihdam edilenlerin 16 milyon 551 bini erkeklerden oluşurken, kadın istihdam sayısı 6 milyon 323 binde kaldı. Kadın istihdamının yüzde 61,7’si ise tarım sektöründe çalışıyor.

Tarımda çalışanların oranı son dört yılda en yüksek düzeyine ulaştı ve toplam istihdam içinde yüzde 35,9’a yükseldi. 2002 yılı ile kıyasladığımızda sanayide çalışanların sayısı yüzde 18,5’den yüzde 17,6’ya geriledi. Hizmetler sektö-

BİLANÇO

ründe 2002 yılında toplam istihdam yüzde 42,1 iken 2004 yılı üçüncü döneminde 41,2'ye geriledi. Aynı dönem için inşaat sektöründe istihdam yüzde 4,5'den 5,2'ye yükseldi.

Kayıtdışı istihdamın en çok etkilediği kurum ise Sosyal Sigortalar Kurumu oldu. SSK'ya 2004 yılının 11 ayında 5 katrilyon 72 trilyon

lira aktarıldı. Bu rakamın yıl sonu itibarıyla 5 katrilyon 842 trilyon lira olması bekleniyor. Tüm sosyal güvenlik kuruluşlarına 2004 yılında 19 katrilyon 420 trilyon transfer gerçekleştirilecek.

Sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferlerin GSMH'ya oranı 1995'te yüzde 1.4 iken 2003 yılında yüzde 4.5'e kadar yükseldi.

Bütçe içerisindeki payına bakıldığında, 1995'te yüzde 20.1 iken 1997'de yüzde 22.6'ya çıkmış, 1998-2000 arasında yüzde 16.1-18.1 arasında seyrettikten sonra 2003'te ise yüzde 18.8 olarak gerçekleşti. 2004 yılı sonu gerçekleşmesinin ise yüzde 19.7 olması bekleniyor.

İstihdam edilenlerin sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlılık durumu (III. Dönem)

(Bin kişi)

	Türkiye				Kent				Kır			
	2003		2004		2003		2004		2003		2004	
	Toplam	Kayıt dışı (%)	Toplam	Kayıt dışı (%)	Toplam	Kayıt dışı (%)	Toplam	Kayıt dışı (%)	Toplam	Kayıt dışı (%)	Toplam	Kayıt dışı (%)
Toplam	22 411	54,4	22 874	55,4	11 556	33,7	12 121	37,9	10 856	76,4	10 753	75,2
Ücretli	8 886	18,5	9 376	22,2	7 263	18,3	7 450	21,6	1 622	19,7	1 925	24,5
Yevmiyeli	1 899	92,3	1 968	91,5	1 141	91,8	1 196	90,8	758	93,0	773	92,5
İşveren	1 030	17,9	1 080	25,0	832	16,1	818	19,6	197	25,4	262	42,0
Kendi hesabına	5 529	65,9	5 425	67,6	1 766	50,1	1 957	56,2	3 763	73,3	3 467	74,1
Ücretsiz aile işçisi	5 068	97,9	5 026	96,7	553	91,0	700	91,1	4 515	98,8	4 326	97,5
Tarım	8 389	91,4	8 222	91,3	569	85,2	837	86,7	7 819	91,9	7 385	91,8
Ücretli	88	39,8	115	58,3	22	13,6	35	34,3	65	49,2	80	68,8
Yevmiyeli	427	97,4	456	98,7	95	98,9	128	99,2	332	97,0	328	98,5
İşveren	50	68,0	120	85,8	20	50,0	31	77,4	30	80,0	89	88,8
Kendi hesabına	3 310	81,3	3 080	81,9	239	78,2	317	77,3	3 071	81,5	2 763	82,4
Ücretsiz aile işçisi	4 514	99,5	4 450	98,1	192	99,5	326	97,5	4 321	99,5	4 124	98,2
Tarım dışı faaliyet.	14 023	32,2	14 652	35,3	10 986	31,0	11 284	34,2	3 036	36,6	3 368	38,7
Ücretli	8 798	18,3	9 260	21,7	7 241	18,3	7 415	21,5	1 557	18,4	1 845	22,6
Yevmiyeli	1 471	90,8	1 512	89,4	1 045	91,2	1 068	89,8	426	89,7	444	88,3
İşveren	980	15,3	960	17,4	813	15,1	787	17,3	167	15,6	173	17,9
Kendi hesabına	2 219	42,9	2 345	48,8	1 527	45,6	1 640	52,0	692	37,0	704	41,5
Ücretsiz aile işçisi	555	84,9	576	85,2	361	86,4	374	85,6	194	82,0	202	84,7

GSMH büyüme hızı yılın üçüncü çeyreğinde yavaşladı

Gayri Safi Milli Hasıla büyümesi üçüncü çeyrekte beklentilerin altında kaldı. GSMH büyümesinin yılın üçüncü çeyreğinde beklentilerin altında kalmasında, tarım ve inşaat sektörleri katma değerlerinin geçen yılın aynı dönemine göre daralma göstermiş olmalarının yanı sıra, ikinci üç aylık dönemde iki haneli rakamlarla büyüme göstermiş olan sanayi, ticaret, ulaştırma ve haberleşme sektörleri ile serbest meslek ve hizmetler sektörü katma değerlerindeki ve ithalat vergisindeki büyüme hızlarının belirgin şekilde yavaşlamış olması etkili oldu.

2003 yılının ikinci çeyre-
ğindeki yüzde 3.6 oranın-
daki gerçekleşmenin ar-
dından giderek, kesintisiz şekilde
daha da ivme kazanarak hızlanan
ve bu yılın ikinci çeyreğinde re-
kor düzeye, yüzde 14.4 oranına
tırmanan Gayrisafi Milli Hasıla
(GSMH) büyüme hızı, geçtiği-
miz Temmuz-Eylül döneminde
bir parça yavaşlama göstererek
yüzde 4.7 olarak gerçekleşmiştir.
Gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme
hızı ise aynı dönemde, yüzde 4.5
olmuştur. 2004 yılının ilk dokuz
aylık dönemi itibariyle ise, büyü-
me hızı geçen yıla göre önemli

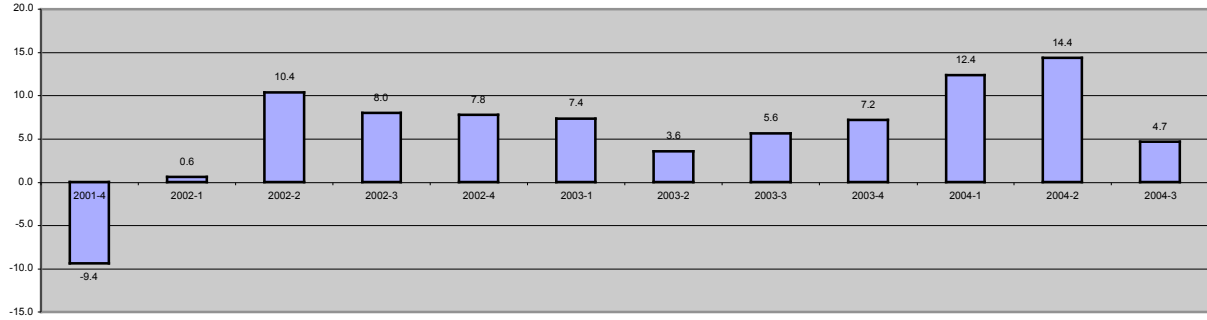
bir hızlanma sergilemiştir: geçen
yılın ilk dokuz aylık döneminde
yüzde 5.4 oranında büyüme gös-
termiş olan GSMH bu yılın aynı
döneminde yüzde 9.7 oranında,
yine geçen yılın aynı döneminde
bir önceki yıla göre yüzde 5.7
oranında büyüme göstermiş olan
GSYİH ise bu yılın ilk dokuz ay-
lık döneminde yüzde 8.7 oranın-
da artmıştır.

Yıl için öngörülen büyüme hızı-
na yakın olmakla beraber GSMH
büyümesinin yılın üçüncü çeyre-
ğinde beklentilerin altında kal-
masında, tarım ve inşaat sektör-
leri katma değerlerinin geçen yı-

lın aynı dönemine göre daralma
göstermiş olmalarının yanı sıra,
ikinci üç aylık dönemde iki hane-
li rakamlarla büyüme göstermiş
olan sanayi, ticaret, ulaştırma ve
haberleşme sektörleri ile serbest
meslek ve hizmetler sektörü kat-
ma değerlerindeki ve ithalat ver-
gisindeki büyüme hızlarının be-
lirgin şekilde yavaşlamış olması
etkili olmuştur.

Krizler nedeniyle ertelenmiş olan
tüketim talebinin canlılığını sür-
dümesi bunun yanı sıra örtülü
enflasyon hedeflemesine odakla-
nan Merkez Bankasının dövizle
müdahaleden kaçınması ve özel-

Gayrisafi Milli Hasıla Büyüme Hızları (%)

likle otomotiv ve dayanıklı tüketim mallarında fiyat artışlarının ortalama enflasyon düzeyinin altında kalması hatta gerilemesi, gerek mamul mal gerek yerli üretimin bünyesine giren ara maddeleri yoluyla ithalat üzerinde arttırıcı bir baskının oluşması sonucunu doğurmuştur. Bu yılın ilk çeyreğinde yüzde 10.6 ve ikinci

çeyreğinde de yüzde 16.4 oranında reel büyüme ortaya koyan özel tüketim harcamaları ve Ağustos ayı sonu itibariyle 10.6 milyar dolara (Ekim sonu itibariyle 10 milyar 719 milyon dolar) ulaşan cari işlemler hesabı, yılın başından itibaren ekonomide gözlemlenmekte olan fazla ısınma ile ilgili olarak açık sinyaller

vemekte idi ve ekonominin, özellikle cari açığın dış borçlanmayla yapılmakta oluşu dikkate alınarak, bir parça soğutulması gerektiği üzerinde durulmakta idi.

Yılın üçüncü çeyreğinde gerçekleşen yüzde 4.7 oranındaki GSMH büyümesinin 1.7 puanı-

Sektörel Gelişme Hızları (%)
(Sabit Fiyatlar Üzerinden Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre)

Sektörler	2003 Yılı	2004			2004 9 Ay
		I. Dönem	II.Dönem	III. Dönem	
Tarım	-2.5	-7.5	3.4	-1.6	-1.2
Sanayi	7.8	10.3	14.9	6.6	10.5
İnşaat	-9.0	2.9	0.2	-1.0	0.4
Ticaret	8.1	16.3	19.1	7.1	13.3
Ulaştırma ve Haberleşme	8.4	4.3	10.7	3.8	6.1
Mali Kuruluşlar	-6.3	0.6	1.2	1.3	1.0
Konut sahipliği	1.4	1.9	1.4	1.3	1.6
Serbest Meslek ve Hizmetler	5.2	8.6	12.4	3.8	7.7
Devlet Hizmetleri	0.8	1.4	1.0	1.1	1.2
Kar amacı Olamayan Kuruluşlar	-1.0	0.9	0.8	-0.7	0.3
İthalat Vergisi	22.6	33.8	33.2	20.0	28.4
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	5.8	10.1	13.4	4.5	8.7
Gayrisafi Milli Hasıla	5.9	12.4	14.4	4.7	9.7

BİLANÇO

nın sanayi sektörü, 1.68 puanının ticaret sektörü ve 1.2 puanının ithalat vergisinden ve kalanının diğer sektörlerdeki gelişmelerden kaynaklanmış olduğu görülmektedir.

2004 yılının üçüncü çeyreğindeki GSMH büyümesine harcamalar açısından bakıldığında tüm harcama kalemlerinde yılın ilk ve ikinci çeyreğindeki büyüme oranlarına göre bir yavaşlamanın meydana geldiği gözlemlenmektedir. İzlenmekte olan makroekonomik politika doğrultusunda devletin nihai tüketim harcamaları küçülmesini sürdürmüş ve bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7.1 oranında daralmıştır. Birinci üç aylık dönemde yüzde 10.6, ikinci üç aylık dönemde yüzde 16.4 oranında büyüyen özel nihai tüketim harcamaları yılın üçüncü çeyreğinde yavaşlama göstermiş ve bir önceki yılın aynı dönemine göre sabit fiyatlar üzerinden sadece yüzde 6.7 oranında genişlemiştir. Özel kesim nihai tüketim harcamaları artış hızının yılın üçüncü çeyreğinde yavaşlama göstermesinde, birinci ve ikinci üç aylık dönemlerde, sırasıyla, yüzde 49.7 ve yüzde 61.7 düzeyinde gerçekleşen dayanıklı tüketim malları üzerindeki harcamaların artış hızının yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 29.7'ye düşmüş olması etkili olmuştur. Her ne kadar ilk iki döneme göre belirgin bir yavaşlama göstermiş ise de dayanıklı tüketim malları üzerindeki harcamaların, yüzde 29.3 oranında bir genişleme ile, söz konusu dönemde de canlılığını sürdürmesinde dönem içinde

otomobil satışlarının bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 81.3 oranında genişlemesi etkili olmuştur.

2004 yılının ilk üç aylık dönemi dışında kamu tüketimi, 2003 yılı ve 2004 yılının ikinci ve üçüncü çeyreklerinde sürekli bir azalma sergilemiştir. Devletin nihai tüketim harcamaları kapsamında üçüncü çeyrekte bir önceki yılın aynı dönemine göre sabit fiyatlar üzerinden maaş ve ücret ödemeleri yüzde 1.1 oranında cüzi bir artış gösterirken diğer cari harcamalar yüzde 16.1 oranında belirgin bir daralma göstermiştir.

Gayrisafi sabit sermaye yatırımı harcamaları GSMH büyümesi üzerine olan önemli katkısı, zayıflamış olmakla beraber, yılın üçüncü çeyreğinde de sürdürmüştür. Sırasıyla birinci ve ikinci

otomobil satışlarının bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 81.3 oranında genişlemesi etkili olmuştur.

2004 yılının ilk üç aylık dönemi dışında kamu tüketimi, 2003 yılı ve 2004 yılının ikinci ve üçüncü çeyreklerinde sürekli bir azalma sergilemiştir. Devletin nihai tüketim harcamaları kapsamında üçüncü çeyrekte bir önceki yılın aynı dönemine göre sabit fiyatlar üzerinden maaş ve ücret ödemeleri yüzde 1.1 oranında cüzi bir artış gösterirken diğer cari harcamalar yüzde 16.1 oranında belirgin bir daralma göstermiştir.

Gayrisafi sabit sermaye yatırımı harcamaları GSMH büyümesi üzerine olan önemli katkısı, zayıflamış olmakla beraber, yılın üçüncü çeyreğinde de sürdürmüştür. Sırasıyla birinci ve ikinci

TALEP UNSURLARINDAKİ GELİŞMELER (Sabit Fiyatlar Üzerinden Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre)

	2003 Yılı	2004			2004 9 Ay
		I. Dönem	II. Dönem	III. Dönem	
Toplam Tüketim	5.6	9.9	13.6	5.4	9.3
Kamu	-2.4	2.4	-7.9	-7.1	-4.8
Özel	6.6	10.6	16.4	6.7	10.8
Sabit sermaye yatırımları	10.0	52.6	51.7	23.5	41.1
Kamu	-11.5	-11.3	-9.1	-11.8	-10.7
Özel	20.3	60.6	68.7	35.8	54.6
Stok Değişimi ⁽²⁾	3.0	3.1	1.4	-1.1	0.9
Toplam Yurtiçi Nihai Talep	6.5	17.5	22.5	9.0	14.1
Toplam Yurtiçi Talep	9.3	19.1	21.1	7.3	15.0
Net Mal ve Hizmet İhracatı ⁽¹⁾	-3.1	-9.3	-8.3	-2.3	-6.2
Mal ve Hizmet İhracatı	16.0	10.3	15.7	7.8	11.0
Mal ve Hizmet İthalatı	27.1	31.2	32.7	16.0	26.5

çeyrek dönemlerde yüzde 52.6 ve yüzde 51.7 oranında büyümüş olan gayrisafi sabit sermaye yatırımları üçüncü çeyrekte yüzde 23.5 oranında büyümüştür. Bu dönemde yine uygulanmakta olan ekonomik politika uyarınca kamu sektörü yatırımları yüzde 11.8 oranında daralırken, özel sektör gayrisafi sabit sermaye yatırım harcamaları önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 35.8 oranında genişlemiştir. Yılın üçüncü çeyreğinde kamu yatırım harcamalarının yüzde 11.8 oranında daralmasında, bina dışı yatırımların yüzde 4.7, makine-teçhizat yatırımlarının yüzde 3.2 ve bina yatırımlarının yüzde 33.9 oranında daralması etkili olmuştur.

Yılın üçüncü çeyreğinde ekonomik büyümede meydana gelen hız kesmeye paralel olarak dış ticaret hacmindeki büyüme de yavaşlama göstermiştir. Birinci ve ikinci çeyreklerde sırasıyla yüzde 10.3 ve 15.7 oranında büyüyen mal ve hizmet ihracatı üçüncü çeyrek dönemde sadece yüzde 7.8 oranında bir genişleme göstermiştir. Mal ve hizmet ithalatı da, büyüme hızı düşen tüketim ve yatırım harcamaları ile uyumlu olarak, önceki dönemlerde sırasıyla yüzde 31.1 ve 32.7 oranlarında büyümüşken, yılın üçüncü çeyreğinde sadece yüzde 16.0 oranında bir büyüme sergilemiştir. Ancak bir önceki yılın aynı

dönemine göre 2003 yılının ilk dokuz aylık döneminde yüzde 15.7 oranında genişleyen mal ve hizmet ihracatı, bu yılın aynı döneminde yavaşlayarak yüzde 11.0 oranında büyüme sergilemişken, aynı dönemler itibariyle mal ve hizmet ithalatındaki büyüme cüzi de olsa hızlanmış ve geçen yılın ilk dokuz aylık dönemindeki yüzde 25.1 düzeyinden, bu yılın aynı döneminde yüzde 26.1'e tırmanmıştır.

Stok değişimlerinin GSYİH büyümesine olan etkisinde yavaşlama gözlemlenmektedir. 2003 yılının tamamı itibariyle yüzde 3.0 olarak gerçekleşen stok değişimlerinin GSYİH'ya olan etkisi bu yılın üçer aylık dönemleri itibariyle yüzde 3.1, yüzde 1.4 ve yüzde (-) 1.1 puan olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılı ilk dokuz aylık döneminde stok değişimlerinin GSYİH'ya olan katkısı, yüzde 0.9 olarak gerçekleşmiştir.

2004 yılının üçüncü üç aylık dönemine ilişkin milli hasıla büyüme rakamları ekonomide kaygıya yol açacak ölçüde bir aşırı ısınma bulunmadığını ortaya koymaktadır. Anılan dönemdeki GSYİH ve GSMH büyüme oranları, yıl için ve "Katılım Öncesi Ekonomik Program"da öngörülen büyüme oranlarının, yakın olmakla beraber, altında kalmıştır.

Gerek tüketim harcamaları gerek yatırım talebi üzerindeki etkisi nedeniyle büyüme hızının en temel belirleyicilerinden birisi olan reel faiz hadlerinin halen yüksekliğini koruyor olması ekonominin daha fazla ısınmasını önleyici bir faktör niteliği taşımaktadır. Hernekadar Morgan Stanley yatırım danışmanlığı firmasından Serhan Çevik⁽¹⁾ gibi bazı ekonomistler faiz düzeyini düşürmekte ısrar eden Merkez Bankası'nın (TCMB 20.12.2004 tarihinden geçerli olmak üzere gecelik, haftalık ve geç likidite pencesi borç verme ve borçlanma faiz hadlerinde ikişer puanlık düşüşe gitmiştir) gereksiz ölçüde muhafazakar davranarak büyüme hızı üzerinde olumsuz etkide bulunduğunu, zira ağır borç yükü ve sosyal güvenlik sistemi açıkları nedeniyle hükümetin sıkı bir maliye politikası izlemesi gerektiği dikkate alındığında, sürdürülebilir hızlı bir büyümenin sağlanmasında Merkez Bankası'nın da üzerine düşeni yapması gerektiğini ileri sürüyor iseler de, bu kimselerin, daha yükselecek büyüme hızının, enflasyon ve özellikle esasen kaygı verici bir boyut kazanmış olan cari işlemler hesabı üzerine olacak etkilerini de hesaba katmaları gerekmektedir.

(1) <http://www.morganstanley.com/GEFdata/digests/20041213-mon.html> "Turkey: To kill a mockingbird"

YKB'den 2005 yılı tahminleri

Yapı Kredi Bankası 2005 yılına ilişkin ekonomik beklentileri ve tahminlerinde, ekonominin gelişimindeki olumlu havanın devam edeceği öngörüsünde. Büyümenin devam edeceği, cari işlemler açığının sürdürülebilirliğinin devam edeceği, borçlanmanın azalacağı ve ıddialı vergi hedeflerinin gerçekleştirilebileceği tahmininde bulundu.

Yapı Kredi Bankası tarafından hazırlanan 2005 yılı ekonomi tahminleri raporu, ekonominin geleceğine ilişkin iyimser beklenti ve tahminler içeriyor. Ekonomik büyümenin devam edeceği ve yatırımların artacağı, özellikle inşaat sektörünün canlanacağı bekleniyor. Rapora göre; 2005 yılı bütçesinde, yatırım harcamaları için ayrılan ödeneğin, 2004 yılına göre yüzde 48 arttığı işaret edilerek, bu durumun, son iki yıldır neredeyse durma noktasına gelen altyapı yatırımlarının tekrar hareketlendireceği, bunun da inşaat sektörüne olumlu yansımaları olacağı görüşü yer aldı. Öte yandan, özel sektörün konut talebinde son dönemde gözlenen hafif kıpırdanmanın, 2005 yılında çok hızlı olmasa da artarak sürmesi bekleniyor.

Raporda makro ekonomiye ilişkin olarak yer alan tahminler şöyle;

2005 yılında GSYİH'nın yüzde 6.5 oranında büyüyeceğini tahmin ediyoruz. Yıl sonu TÜFE enflasyonu-

nun hükümet açıklamalarıyla uyumlu olarak yüzde 8'e gerileyecek. Bu da 2005 yılında enflasyondaki düşüş sürecinin yavaşlayacağına işaret etmektedir. İlk olarak, TL'nin 2005 yılında ortalama bazda reel olarak değer kazanmasını beklememize karşın, bunun 2004 yılına kıyasla çok daha sınırlı bir boyutta olacağını tahmin ediyoruz. Dalgalı kur rejimiyle birlikte, döviz kurlarındaki hareketlerin enflasyonu etkileme gücünün azalmakla birlikte devam ettiği görülmektedir. Bu etki özellikle mal fiyatlarında daha güçlü bir şekilde hissedilmektedir.

2005 yılında, GSYİH'nın yüzde 6.5 oranında büyüyeceği tahminimize dayanarak, dış ticaret açığındaki genişlemenin sürmesini bekliyoruz. İthalatın yüzde 18 artışla 110 milyar dolara ulaşacağını ve ihracatın ise yüzde 15 büyüyerek 69 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceğini tahmin ediyoruz. Bu rakamlar hem ihracatta hem de ithalatta geçen yıla göre daha düşük

artış hızına işaret etse de, dış ticaret açığındaki artışın sürmesi beklenmektedir.

2005 yılında cari işlemler dengesinin 16 milyar dolar, bir başka ifadeyle, GSYİH'nın yüzde 4.9'u oranında açık vereceği bekleniyor. IMF'ye geri ödemeler nedeniyle resmi rezervlerde 1.9 milyar dolar gibi küçük bir miktar gerileme söz konusu olsa da, bu durumun cari işlemler açığının sürdürülebilirliği konusunda bir sorun yaratması beklenmemektedir.

Hazine'nin 2005 yılındaki toplam borç servisinin 212 katrilyon lira olacağını tahmin etmekteyiz. Buna karşılık, Hazine'nin 2005 yılındaki iç borçlanma ihtiyacının 164 katrilyon lira civarında olmasını beklemekteyiz. 2005 yılında IMF'ye yapılacak olan yüklü borç ödemelerine rağmen iç borçlanma öngörülerimizin çizdiği bu olumlu tablo, 27 katrilyon lira civarında olmasını beklediğimiz faiz dışı fazladan kaynaklanmaktadır. Kamu sektöründe elde edilecek olan bu

BİLANÇO

yüklü miktardaki faiz dışı fazla Hazine'ye hem dış borçta, hem de iç borçta net ödeyici olma olanağını sağlayabilecek büyüklüktedir. Bu varsayımlar ve tahminlere dayanarak, 2005 yılında iç borç stokunun GSMH'ya oranının yüzde 48 seviyesine gerileyeceğini tahmin ediyoruz.

2005 yıllarında kamunun toplam borç stokundaki düşüşün ise daha hızlı olmasını beklemekteyiz. 2003 yılsonu itibariyle yüzde 98 seviyesinde olan toplam kamu borcu / GSMH oranının 2004 yılında yüzde 83, 2005 yılında yüzde 77 seviyesine gerileyeceğini tahmin ediyoruz. İki yıl içinde toplam kamu borcunda beklediğimiz düşüşün 20 puanın üzerinde olduğu düşünülürse, bunun oldukça olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir.

2005 yılı için toplam kamu sektö-

ründe GSMH'nin yüzde 6.5'i düzeyinde bir faiz dışı fazla hedeflenmektedir. Maliye tanımına göre konsolide bütçeden elde edilecek faiz dışı fazlanın GSMH'ye oranının yüzde 5.7 düzeyinde olması hedeflenirken, IMF tanımlı konsolide bütçe faiz dışı fazlasının GSMH'ye oranının yüzde 5 olması öngörülmektedir.

2005 hedeflerinde dikkati çeken bir nokta, faiz dışı harcamalarda yüzde 18'lik bir artış öngörülmesidir. Bu rakam, yüzde 8'lik ortalama enflasyon varsayımı altında yüzde 9'luk bir reel artışa karşılık gelmektedir. 2004 yılının ilk 9 ayında faiz dışı harcamalardaki reel artışın sadece yüzde 3 olduğu göz önüne alındığında önümüzdeki yılın kamu harcamaları açısından daha aktif bir yıl olacağı görülmektedir. 2005'te yatırım harcamalarında

(sermaye giderleri) öngörülen yükseliş faiz dışı harcamalardaki artışta belirleyici önemli faktörlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Bunun yanında sosyal güvenlik kuruluşlarının açıkları nedeniyle bu kuruluşlara yapılması gerekli olan transferlerin hız kesmeden sürecektir olması, faiz dışı harcamalardaki artışta etkili bir diğer nokta olacaktır.

Gelirler tarafında ise, vergi gelirlerinde yüzde 9.5'lik bir reel artış öngörülmektedir. 2005'te yüzde 8 reel vergi geliri artışına ulaşmanın zor olduğu düşünülebilir ise de, 2003 yılında vergi barışından sağlanan tahsilatın yüksekliğinin 2004'teki artışı negatif etkilediği unutulmamalıdır. Bu koşullar altında, 2005 yılına ilişkin hedeflerin iddialı ancak ulaşılabilir hedefler olduğunu söylemek mümkündür.

(Trilyon TL)	Hedef 2004	Gerçekleşme Tahmini 2004	Hedef 2005	Artış 2005h/2004t	Reel artış 2005h/2004t	GSMH'ye oran	
						Tahmin 2004	Hedef 2005
GELİRLER	104,109	108,630	126,335	16.3	7.7	25.6	26.3
Vergi Gelirleri	88,893	90,027	106,435	18.2	9.5	21.2	22.1
Vergi Dışı Gelirler	15,216	18,603	19,900	7.0	-1.0	4.4	4.1
HARCAMALAR	149,945	142,617	155,472	9.0	0.9	33.6	32.3
Faiz Harcamaları	66,050	58,537	56,440	-3.6	-10.7	13.8	11.7
Faiz Dışı Harcamalar	83,895	84,080	99,032	17.8	9.1	19.8	20.6
Personel gid. ve S.G.prim.	32,187	33,235	37,027	11.4	3.2	7.8	7.7
Mal ve hizmet alımları	12,049	12,183	14,367	17.9	9.2	2.9	3.0
Cari transferler	27,464	28,091	32,495	15.7	7.1	6.6	6.8
Sos.Güv.K.'na transferler	19,466	19,420	22,025	13.4	5.0	4.6	4.6
Sermaye giderleri	6,409	6,854	10,144	48.0	37.0	1.6	2.1
Sermaye transferleri	404	406	1,088	168.0	148.1	0.1	0.2
Borç verme	3,330	2,093	2,805	34.0	24.1	0.5	0.6
Yedek ödenekler	2,052	1,218	1,106	-9.2	-15.9	0.3	0.2
FAİZ DIŞI DENGİ	20,214	24,550	27,303	11.2	3.0	5.8	5.7
BÜTÇE DENGESİ	-45,836	-33,987	-29,137	-14.3	-20.6	-8.0	-6.1
FAİZ DIŞI DENGİ (IMF tanımlı)		21,219	24,048		4.9	5.0	5.0
GSMH (hükümet tahmini)		424,100	480,900				

Merkez Bankası enflasyona hedeflendi

Merkez Bankası para politikasının temelini enflasyon hedeflemesi oluşturacak. Banka 2006'dan itibaren açık enflasyon hedeflenmesine geçecek. 2005 yılında fazla likidite sorunu tamamen çözülecek ve Merkez Bankası likiditeyi kendi politikaları çerçevesinde belirleyecek.

Merkez Bankası para politikası olarak benimsediği enflasyon hedeflemesini 2005 yılında daha güçlü imkanlarla uygulayacak. 2005 yılında yine örtük enflasyon hedeflemesi politikası uygulamaya devam edilecek. 2006 yılı başından itibaren ise açık enflasyon hedeflemesine geçilecek. 2005 yılında para politikası karar alma mekanizması daha şeffaf ve öngörülebilir olacak. Para Politikası Kurulu her ay düzenli olarak toplanarak, enflasyondaki ve ekonomideki gelişmeleri değerlendirecek. Para Politikası Kurulu tavsiye veren bir konumda olacak.

Merkez Bankası düzenli olarak döviz alım ihaleleri düzenleyerek rezerv artırımını stratejisi izleyecek. Döviz kurlarının arz ve talep koşullarınca belirlenmesi uygulamasına devam edilecek.

Döviz alım ihalelerinin piyasaları olumsuz etkilememesi için, ihaleler yıllık plan doğrultusunda gerçekleştirilecek. 2005 yılı için günlük ihale tutarı 15 milyon dolar olarak belirlendi.

Yaşanan ekonomik kriz sonrası piyasalarda yaşanan fazla likidite 2005 yılı itibariyle son bulacak. 2004 başında 8,8 katrilyon lira olan piyasadaki fazla likidite Aralık ayında 1,4 katrilyon liraya geriledi. Likidite azalış sürecinin

devam etmesi ve 2005 yılı ilk çeyreğinde eksi likidite hali ile karşılaşılmaması öngörülüyor.

Piyasadaki likidite fazlasının likidite sıkışıklığına dönüşmesi ile birlikte, para politikasının etkinliği daha da artacak. Likidite politikası fiyat istikrarı temel hedefi doğrultusunda gerçekleştirilecek. Likidite uygulamasında elini güçlendiren Merkez Bankası'nın hem para politikası uygulamasında hem de fiyat istikrarını sağlamada çok daha etkili politikalar uygulayabilecek.

Fazla likiditenin pozitiften negatife geçmesi Merkez Bankası'nı faiz uygulamalarında da daha güçlü bir konuma getirecek.

Borç hafifletmenin faydaları

Dış borç yükünün hafifletilmesi düşük gelirli ülkelerde büyümeyi nasıl teşvik edebilir? IMF tarafından yapılan bir araştırmada borç yükünün sistematik olarak düşürülmesinin, büyüme oranını olumlu etkilediği ortaya çıktı. Borç yükünün hafiflemesi kaynakların daha rasyonel kullanımını beraberinde getiriyor.

IMF Afrika Departmanı Ekonomisti Rina Bhattacharya ve IMF Mali İşler Departmanı Şube Şefi Benedict Clements düşük gelirli ülkelerde dış borç, kamu yatırımı ve büyüme hakkında yaptıkları araştırmada, dış borç yükünün hafifletilmesinin düşük gelirli ülkelerde büyümeyi nasıl teşvik edebileceğini açıklıyor.

Düşük gelirli ülkelerin büyük bir kısmı, IMF ve Dünya Bankası tarafından sırasıyla 1996 ve 1999 yıllarında başlatılan Yüksek Miktarlı Borçlanan Fakir Ülkeler (HIPC) ve Geliştirilmiş HIPC girişimleri altında borç azaltılması yardımı alıyor. Bu girişimlerin amacı dünyanın en yoksul ülkelerinin yoksullukla savaşmalarına yardım etmede borç yüklerini azaltmak. Fakat, daha düşük borç

yükleri ve azaltılmış kamu borçlarının faiz ödemeleri nasıl daha fazla büyüme ve daha iyi yaşam standartlarına dönüştürülür?

Ekonomistler, genellikle, yüksek dış borcun ülkelerin Milenyum Kalkınma Hedeflerini (MDGs) gerçekleştirmelerinde zorluk yarattığını tartışıyor. Yüksek kamu borcu faizi yoksulluğun azaltılmasında önemli harcamalar yapılması için kullanılan kaynakları emiyor ve kaynakları kamu yatırımından uzaklaştırıyor. Ancak, büyüme üzerinde dış borcun etkisi hakkında önemli araştırmalar yapılmasına rağmen, şaşırtıcı bir şekilde genel olarak çok az çalışma düşük gelirli ülkeler ve özel olarak HIPC üzerinde duruyor. Çünkü düşük gelirli ülkelerin pek çoğu uluslararası sermaye piyasalarına giremiyor ve büyüme üze-

rinde dış borcun etkisi düşük gelirli ve yükselen ekonomilerde farklı olabiliyor. Borcun büyümeyi etkileyen yolları da farklı olabiliyor. Bunun ötesinde, düşük gelirli ülkeler, büyüme üzerindeki kamu borcu faiz ödemesinin olumsuz etkisinin büyük olmayacağını savunarak, kamu hizmeti faiz ödemesi yüksek olduğunda bile genellikle özel borçlar ve yardım alan ülkeler oldukları kesindir.

Rina Bhattacharya ve Benedict Clements çalışmalarında, düşük gelirli ülkelerde büyüme üzerinde dış borcun etkisini ve bu etkilerin gerçekleştirilme yollarını değerlendiriyor. İstatistiksel olarak, ekonomik büyüme üzerinde kamu yatırımlarının önemli etkisi olduğundan, büyüme üzerinde dış borcun dolaylı etkisine, kamu

BİLANÇO

yatırımı üzerindeki etkisi aracılığıyla özel önem veriyorlar.

Teoride borç ve büyüme

İktisat teorisi, dış borç stoku ve büyüme arasında ilişki hakkında ne söylemeli? Dış borç, potansiyel olarak, yatırım finansmanına yardımcı olmak için kullanıldığından ekonomik büyümenin daha fazla teşvik edilmesine yardım edebilir. Sermaye dönüşlerinin azaltılması ışığında, ancak, net ek yatırım faydalır, borç artışları nedeniyle azalabilir. Buna ek olarak, yüksek borç düzeyleri, büyüme yi “borç sarkması” etkisiyle engelleyebilir. Bir borç tehdidi olduğunda, bir ülkenin borcu onun beklenen geri ödeme kabiliyetini aşar ve beklenen kamu hizmeti faiz ödemesi muhtemelen o ülkenin üretim düzeyinin giderek artan bir fonksiyonu olur. Böylece, yurtiçi ekonomisine yapılan yatırımlardan elde edilen bazı hasılatlar etkili bir şekilde yabancı kreditorler (alacaklılar) tarafından “vergilendirilmez”. Bunun bir sonucu olarak, hem yerli hem yabancı yatırımcıların yatırımlarının -ve bu nedenle ekonomik büyümenin- cesareti kırılır. Yabancı kreditorlerin karın büyük bir kısmını çekeceği tahmin edi-

lirse, yüksek seviyedeki dış borç, hükümetin önemli yapısal ve mali reformlar yürütme teşvikini azaltabilir. Borç tehdidi, hükümetin borç faiz ödemesi şartlarını karşılamak için başvuracağı faaliyetler ve politikalar hakkında giderek artan belirsizlik ile büyümeyi zayıflatabilir. Teorik literatür böylece, dış borç-

lanmanın belli bir eşik seviyesine kadar yatırım ve büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu iddia ediyor; oysa ki bu seviyenin altında “Laffer eğrisi”ne (bir tarafta dış borç diğer tarafta yatırım ve kişi başına gelir artışı arasındaki ilişki türü) yol açarak, ters etki yapıyor.

Boşluk doldurmak

Çalışma, kişi başına gelir artışı için IMF'nin Yoksulluk Azaltma ve Büyüme Olanğı (PRGF) altında fon almak için uygun olan 55 düşük gelirli ülke grubunun 1970-99 verilerine dayanan bir ampirik denklem hesaplayarak başlıyor. Denklemdeki çeşitlilik, gecikmeli kişi başına GSYİH'yı; yüksek okula kayıt olma oranını, GSYİH'nın bir unsuru olarak

özel yatırımını; ekonominin dış ticarete açık olma ölçüsünü içeriyor. Geleneksel büyüme denkleminde, dış kamu ve aleni bir şekilde garanti edilen borcun farklı ölçülerini bu borcun büyüme üzerindeki etkisini değerlendirmek için eklendi. Bu ölçüler, GSYİH'nın bir unsuru olarak; dış borç stokunun nominal değeri, net şimdiki nominal değer, dış borç, mal ve hizmet ihracının bir unsuru olarak; dış borç stokunun nominal değeri ve bu borcun net şimdiki değeridir. Net şimdiki değer, borç ayrıcalığının derecesi olarak hesaba alınıyor. Büyüme ve borç arasındaki karşılıklı ilişkiyi yakalamak için uygun ekonometri tekniği kullanılıyor.

Elde edilen sonuçlar, yüksek borç seviyelerinin gerçekten düşük gelirli ülkelerde büyümeyi ancak belli bir eşığa ulaştıktan sonra

azaltılabileceğini ileri sürüyor. Bu eşik, dış borcun nominal değeri için yaklaşık GSYİH'nın yüzde 50 ve tahmini net şimdiki değeri için GSYİH'nın yüzde 20-25'i olduğu tahmin ediliyor. İhracatın bir oranı olarak vurgulanan dış borç göstergeleri için sonuçlar biraz zayıf, fakat dış borcun net şimdiki değeri için eşik seviyesi olarak yaklaşık ihracatın yüzde 100-105'i gösteriyor. Ayrıca, borcun büyümeyi, özel yatırımların cesaretlerinin kırılmasından çok kaynakların verimli olarak nasıl kullanıldığı üzerindeki etkisi aracılığıyla etkilediği gözüküyor çünkü sonuçlar ikincisinin bu grup ülkelerde büyüme üzerinde istatistiksel olarak önemli etkiye sahip olmadığını gösterdi. Böylece ampirik tahminler borç tehdidi hipotezi için biraz destek sağlıyor.

Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar, reel kişi başına GSYİH artışı üzerinde kamu borç faizi ödemesinin doğrudan etkisi olmadığını ileri sürüyor. Kamu borcu faiz ödemesinin önemli olmasının bir nedeni, etkisinin, modelde bir açıklayıcı değişken olan kamu yatırımları üzerinde kamu borç faiz ödemesinin etkisi aracılığıyla gerçekleşmesi ve böylece daimi olması. Bu olasılık, kamu yatırım denklemini tahmin edilerek ve hem dış borç stokuna hem de dış kamu borcu faiz ödemesi oranına etkisine bakarak detaylı olarak araştırıldı.

Ampirik sonuçlar, daha yüksek

kamu borç faiz ödemelerinin kamu yatırımlarını engellediği hipotezi için destek sağlıyor: modelin çoğu düzenlemeleri altında, kamu borcu faiz ödemesi kamu yatırımları üzerinde istatistiksel olarak önemli negatif etkiye sahip.

Modelin doğrusal düzenlemeleri altında, sonuçlar, kamu borç faizinde her yüzde 1'lik GSYİH artışının, kamu yatırımlarını GSYİH'nın yüzde 2'si kadar azaltıyor. Bu katsayının en dar boyutu az da olsa şaşırtıcı ve yüksek borç yükü göstergeleri düşük gelirli ülkelerde kamu yatırımları üzerindeki çok büyük etkiye sahip değil. Bu sonuçlar, kendi halinde borç azaltılmasının kamu yatırımlarında büyük artışlara neden olmasının beklenemeyeceğini iddia ediyor. Birçok durumda, bunun yerine ya daha büyük kamu tüketimine sebep oluyor ya da daha açığın azaltılması veya daha düşük vergiler için kullanılırsa daha yüksek özel tüketime veya yatırıma sebep oluyor.

Politika uygulamaları

2000 yılında en çok borçlanan HIPC's (kamu borç faiz ödemelerinin GSYİH'ya oranları) açısından ele alınıyor. IMF, bu ülkeler için net şimdiki dış borç değerinin 2000 yılında GSYİH'nın yüzde 113'ünden 2005 yılında GSYİH'nın yüzde 45'inin altına düşürülmesini tasarlıyor. Elde edilen sonuçlar, bu sert düşüşün yıllık kişi başına gelir artışına yaklaşık yüzde 2.8 doğrudan

katkı sağlayacağını gösteriyor. Aynı zamanda, bu ülkelerde kamu borç faiz ödemesinin GSYİH'ya oranı ortalaması aynı dönemde yüzde 7.5'ten yüzde 3.3'e düşmesi tasarlanıyor. En uygun geri çekilmeden çıkan sonuçları kullanan hesaplamalar bunun kamu yatırımlarını GSYİH'nın yüzde 0.5-0.8 kadar arttıracığını ve dolaylı olarak reel kişi başına GSYİH artışını yıllık olarak yüzde 0.1-0.2 arttıracığını ileri sürüyor. Ayrıca, daha büyük bir borç hafifletme payı kamu yatırımlarına kanallandırılabilirse, yıllık kişi başına gelir artışı üzerindeki etkisi karşılıklı olarak daha yüksek olacaktır. Tüm senaryolar altında, daha büyük kamu yatırımları sadece, bütçe açıklarının yükselmesini engelleyen diğer gelir ve harcama önlemleri tarafından eşleştirilirse büyümeyi destekliyor.

Bu sonuçlar, borç azaltılmasını kabul eden ülkelerde düzenleme programlarının planlanması için önemli uygulamalara sahip. Yalnız başına borç stokunun azaltılması, yüksek miktarda borçlanan yoksul ülkelerin birçoğunda kişi başına gelir artışı üzerinde doğrudan olumlu etkiye sahip olabiliyor. Kamu borç faiz ödemesi şartlarının kesilmesi kamu yatırımlarının artması için nefes alacak alan da sağlıyor. Borç azaltılması ve büyüme arasındaki ilişkiyi daha da güçlendirmek için, ülkeler, bu azaltılmanın daha büyük bir payını geçmişte olduğundan daha çok üretken kamu yatırımlarına tahsis

Küresel canlanmada sorunlu görünüm

UNCTAD'ın 2004 yılının değerlendirmesini yaptığı Ticaret ve Kalkınma Raporuna göre, küresel ekonomide yaşanan dengesiz talep dağılımı, yüksek petrol fiyatlarının etkisi ile dolar üzerindeki baskıların yüksek döviz kuru oranlarına, finansal istikrarsızlığa ve büyümede yavaşlamaya neden olabilir. Rapora göre, doların aşağı doğru hareketine giderek artan ABD ticaret açığının ek baskılar yaratması muhtemel.

Ekonomi küresel olarak canlanıyor. Fakat, bu durum kalıcı olacak mı ve tüm ülkeler bundan fayda sağlayacak mı? Petrol fiyatları ve döviz kuru oranlarından kaynaklanan önemli rizikolar bulunuyor. Ayrıca, hem kaynaklar hem de büyüme oranı dünyaya eşit olmayan bir biçimde dağılıyor.

ABD'nin bütçe açıklarının artması ve Doğu ve Güney Asya talebindeki hızlı artış dünya ekonomisi için bir uyarı niteliğinde. Bu modelin dünya ekonomisinin mevcut trendleri ve gelecek tahminleri için uygulamaları neler?

Uluslararası ticaret ve finansın daha da açık hale gelmesi, gelişmekte olan ülkelerin dış finansman, yurt içi yatırım ve ihracat artışı arasında bir etkileşim kurmasına imkan tanımıyor. BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından yayınlanan "Ticaret ve Kalkınma Raporu 2004", bu duru-

mun gerçekleşmesi için olası kalkınma kuralının "tutarlılık" kavramına dayanması gerektiğini savunuyor. Bu noktada, para ve maliye sistemlerinde ortaya çıkan ticaret dengesizlikleri problemi önem kazanıyor.

Bir ülke için para kuru devalüasyonunun avantajları diğerlerinin dezavantajlarıyla dengelenmelidir. UNCTAD, pek çok ülkenin para kurlarını değerinin altında tutma çabasının 1930'larda yaşandığı kadar dünya ekonomisi için bir felaket oluşturan dipteki yarış veya rekabetçi devalüasyonlar ile sona erebilir olduğuna dikkat çekiyor. Satın alma gücü paritesinden sapmayı ifade eden döviz kuru oranlarındaki değişiklikler; tarifeler ve ihracat sübvansiyonları veya ihracat vergisi ile karşılaştırmalı bir yolla uluslararası ticareti etkilediğinden, bu gibi değişiklikleri çok taraflı düzenleyicilerin yürütmesi gerekiyor.

Küresel canlanma sorunlu bir görünümle gerçekleşiyor

UNCTAD'ın Ticaret ve Kalkınma Raporu 2004'e göre; küresel ekonominin durumu ve gelişmekte olan ülkelerin görünümü bir yıl öncesinden daha büyük. Fakat, talebin dengesiz dağılımı, daha yüksek petrol fiyatlarının etkisi ve dolar üzerindeki baskılar daha yüksek döviz kuru oranlarına, finansal istikrarsızlığa ve büyümede yavaşlamaya neden olabilir.

İki yıllık yavaş büyümeden sonra, dünya ekonomisi 2003 yılında yüzde 2,6'lık bir büyüme kaydetti, bu oranın bu yıl yüzde 3,8'e yükselmesi bekleniyor. Canlanma, büyük ölçüde ABD ekonomisi ve Doğu ve Güney Asya'daki sürekli hızlı büyümeden kaynaklanıyor. Bazı çevreler, bu canlanmanın hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde engelleri kaldırarak genişlemiş bir büyüme periyodunun başlangıcını oluşturacağına inanı-

yor. Fakat, bu gibi iyimserliği dünya ekonomisi dengesizlikleri ve petrol fiyatları, döviz kurları ve ABD ekonomisinin görece sağlığı hakkındaki belirsizlikler zayıflatıyor. Burada karşımıza çıkan en büyük soru, ABD'nin 2003'te ve bu yılın ikinci yarısında olduğu gibi dünyanın geri kalanını etkileyici aynı büyümeyi gerçekleştirmeye devam edip etmeyeceği.

Beklenmedik güçlü vergi teşvikleri ve 50 yılın en düşük faiz oranları ABD ekonomisinin son zamanlarda yaşadığı zayıflığın üstesinden gelmesine yardımcı oldu. Asya'nın en büyük iki ekonomisi -Çin ve Hindistan- sırasıyla yüzde 9.1 ve 7.4 büyüme oranlarıyla 2003'teki hızlı büyümeye devam ettirdi. Avrupa, ABD'de son zamanlarda yaşanan bu canlanmadan euronun dolar karşısında değer kazanmasına rağmen fayda sağlıyor. Euro bölgesindeki yurt içi talep sabit kaldı, bununla beraber, Avrupa Merkez Bankası daha riskli genişleme politikası takip etmekte isteksiz ve genişleyici maliye politikası alanı, İstikrar ve Büyüme Paketi tarafından sınırlandırılıyor.

ABD'nin ekonomik performansı üzerindeki küresel ekonomi bağımlılığı yeni değil, fakat ülkenin açıkları bugün 1990'ların sonlarında olduğundan daha büyük. Bu durum, UNCTAD'a göre, dünya büyüme modelinin sürdürülebilirliği

hakkındaki şüpheleri ortaya çıkarıyor. ABD'nin açıkları, Japonya'yı da içine alan Doğu Asya ülkelerinden ihracat yapılmasına ve bu ülkelerin cari işlem açıklarının büyümesine önemli oranda katkı sağlamakta. Doğu Asya ülkeleri rezervlerini Amerikan Hazine kağıtlarına yatırarak, kendi cari işlem fazlalarını ABD açıklarını finanse etmek

için kullanmış oluyor. 2003 yılında, Çin'i de içine alan Doğu Asya'nın gelişmekte olan ülkeleri, 455 milyar dolar ABD bütçe açığı ve 490 milyar dolar ABD ticaret açığına ile karşılaştırıldığında 210 milyar dolardan fazla yabancı döviz satın aldı. UNCTAD'a göre bu model uzun dönemde muhtemelen, özellikle de ABD açıklarının daha da artmasının bir sonucu olarak dolar tırmanışlarını azaltmak için dolar üzerine baskı olursa, sür-

dürülemez. Asya merkez bankaları, döviz varlığını diğer para kurları, özellikle euro, içinde adlandırılan varlıklar içinde çeşitlendirerek riskleri minimize etmeye ikna edilebilir.

Gelişmekte olan ülkelerde (yüzde 4.5) ve gelişmekte olan ekonomilerde (yüzde 5.9) geçen yıl yaşanan genişleme, gelişmiş dünyada (yüzde 2.0) büyümeyi daha hızlı arttırdı. Bununla birlikte, gelir artışı gelişmekte olan ülkeler arasında eşit olmayan biçimde dağıl-

maya devam ediyor. Kuzey Afrika'daki büyüme önemli ölçüde yüksek petrol fiyatları ve turizmin canlanmasının bir sonucu olarak oldukça artmış olmasına

rağmen, Afrika, dünya ekonomisindeki canlanmadan diğer gelişmekte olan bölgelere nazaran daha az fayda sağlıyor. Kişi başına gelir, aksine, yoksulluğun ve sosyal mahrumiyetin hırpalamaya devam ettiği birçok Sahra-altı Afrika ülkelerinde durgunlaşıyor.

Ticaretin coğrafyası değişiyor

Dünya ticareti 1990'lardaki hızlı genişlemeye benzemeyen bir biçimde, 2003'te ve 2004 yılının ilk yarısında oldukça büyüdü. Bu durum büyük ölçüde ihracat mallarının dolar birim değerinin sonucu gerçekleşti. Cari dolar fiyatlarıyla ifade olduğunda, ihracat hacmi sadece yüzde 4.9 artarken, mal ihracatı geçen yıl yüzde 15.5 büyüdü. Ticaretin artması ABD'de yaşanan can-

BİLANÇO

lanma nedeniyle yaşandı, fakat Ticaret ve Kalkınma Raporu, gelişmekte olan ve geçiş ekonomilerinin bunda daha büyük rol oynadığını belirtiyor. Şöyle ki, 2002 ve 2003 yıllarında bu ülkeler ticaret hacmindeki artışın yaklaşık dörtte üçüne ve ithalat hacmindeki artışın yüzde 60'ına sebep oldu. Bu durum hem üretimin giderek artan yerleşmesini hem de uluslararası talep artışı modelini yansıtıyor. Bir dizi gelişmekte olan ülke özellikle Doğu ve Güney Asya, hem kendi imalat sanayilerini çok hızlı tempoda genişletiyor hem de çok çeşitli imalat ürünleri ve emtia için önemli bir piyasalar haline geliyor. Büyümeleri daha çok enerji-yoğun biçimde gerçekleşiyor ve hizmet sektörünün genişlemesine dayalı büyümeden çok metal ve tarımsal ham madde gerektiriyor. Bunun yanında, bu ülkelerin fazla nüfusu göz önünde tutulduğunda gıda ürünlerine olan talepleri kuvvetle artıyor.

Özel sermayenin gelişmekte olan ve geçiş ekonomilerine akışı 2002'de 47 milyar dolardan 2003'te 131 milyar dolara yükseldi ki bu rakam 1997'den beri en yüksek rakamı oluşturuyor. Ancak bu artışın neredeyse tamamı, kredilerdeki ani artış ve yüksek faiz oranlarının etkilediği kısa dönem sermaye akışları veya yükselen piyasa ekonomilerinin küçük bir kısmında para değerinin artması beklentisinden kaynaklandı. Net özel sermaye akışı böylece, döviz rezervlerinin birikimine eklenen genellikle büyük cari işlem fazlaları olan ülkelere yöneltildi. Bunun yanında, dış finansman ihtiyaçlarını en çok baskı altında tutan veya düşük yatırım

faizlerine sahip gelişmekte olan ülkeler çok zor fayda sağlıyor. UNCTAD raporu, hızlı rezerv birikiminin bir sonucu olarak, geçen yıl yaklaşık 230 milyar dolarlık genel net sermaye akışının gelişmekte olan ve geçiş ekonomilerinden gelişmiş ülkelere aktığının görüldüğünü belirtti. Uluslararası mali piyasalarda şiddetli dalgalanma beklentilerin varlığı durumunda gelişmekte olan ülkelerin para kurlarının dalgalanma korkusu ciddi olarak ele alınmalı ve kurala dayalı ve gerçek çok taraflı uluslararası ticaret sistemine uyumlu uluslararası para sistemi kurma konusunda çabaların artışına neden olunmalıdır.

Görünüm petrol fiyatları ve döviz kuru belirsizlikleri ile gölge-leniyor

Bununla birlikte, Ticaret ve Kalkınma Raporu, genel olumlu tahminlerin ve 2004'ün ötesinde kapsamlı büyüme evresine yol açacak canlanma beklentisinin, petrol fiyatlarındaki belirsizlik ve büyüme-ye etkisi ışığında, aşırı derecede iyimserliği tersine çevirebileceğini belirtiyor. Ayrıca, fiyatlar eğer 2004'ün üçüncü çeyreği seviyelerinde kalırsa veya daha da artarsa sanayileşmiş ülkelerde enflasyon beklentileri üzerinde hatırı sayılır bir etkiye sahip olabilir. Bu durum sırayla büyümeyi daha da kısacak olan faiz oranlarında artışlara yol açabilir.

UNCTAD, ABD bütçe açığını 2005'e kadar yüzde 3'ün altına çekmek için daha da kısıtlayıcı maliye politikalarına yönelmek gerektiğine inanıyor. Alışılmışın dışındaki genişleyici para politikası tutumu, ithalat fiyatlarında özellikle petrol

fiyatlarında artıştan kaynaklanan enflasyonist baskılar ışığında gözden geçirilme ihtiyacında. Giderek artan ABD ticaret açığının, doların aşağı doğru hareketi için ek baskılar yaratması muhtemeldir.

Maliye ve para politikaları konusu

Doğu ve Güney Asya ülkeleri dolar karşısında kendi para kurlarını şiddetle savunduklarından, küresel dengesizlik düzenlemeleri, dünyanın geri kalanında özellikle Avrupa'da muhtemelen daha belirgin dolar kuru değişikliklerini gerektiriyor. ABD açıklarını ve dolar üzerindeki baskıları daha fazla arttırmadan, yurtiçi talebin euro bölgesinde ve Japonya'da yoğun bir biçimde güçlendirilmesi gerekiyor. Euro bölgesi maliye ve para tutuculuğu yeniden tutum değiştirmeye uzak olmazsa, dünya ticaretinin yükselen dengesizliği reel döviz kurlarında daha ileri ve daha çarpıcı değişiklikler olmasını zorlayacak ve Batı Avrupa düşük büyüme, yüksek işsizlik senaryosu tuzağına düşecek.

Küresel ekonomik canlanma ve 2003'ün ve bu yılın ilk yarısının bölgesel büyüme modellerine yol açan süreçler aktif maliye ve para politikalarının önemini doğruluyor. Dünyanın geri kalanıyla benzer büyüme gerçekleştiren ekonomiler, maliye ve para politikaları yurtiçi talep ile desteklenenlerdir. Bu durum hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir. UNCTAD, rekabetçi bir döviz kuru, dış sınırlamaları engelleme ve rekabeti arttırmak için politika boşluğu yaratmada kararlı bir rol oynadığını ileri sürüyor.

TEFE:13,84 TÜFE:9,32

Aralık ayında Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 0,13, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 13,84 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 11,09 artış gerçekleştirdi. Bu artışın -0,23'ü devlet sektöründeki, 0,36'sı da özel sektördeki fiyat artışlarından kaynaklandı. Sektörler itibariyle tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık genel indeksinde yüzde 1,6, elektrik, gaz ve su genel indeksinde yüzde 0,4 oranında artış, madencilik ve taşocakçılığı sektörü genel indeksinde ise yüzde 9,5 oranında düşüş gerçekleşti.

Aralık ayında Tüketici Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 0,45, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 9,32 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 10,58 artış gerçekleşti. Bu artışın ana harcama grupları itibariyle dağılımına baktığımızda 0,3'ü gıda, içki, tütün grubundan, 0,2'si konut grubundan, 0,1'i ulaştırma grubundan kaynaklandı. Bölgeler itibariyle en yüksek artış yüzde 1,1 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, en düşük artış ise yüzde 0,2 ile Karadeniz Bölgesinde gerçekleşti. İller itibariyle en düşük artış ise Ankara'da gerçekleşti.

TEFE	ARALIK 2004	ARALIK 2003
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	0,13	0,63
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	13,84	13,94
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	13,84	13,94
(01.01.2004-31.12.2004) - (01.01.2003-31.12.2003) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	11,09	25,56

TÜFE	ARALIK 2004	ARALIK 2003
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	0,45	0,88
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	9,32	18,36
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	9,32	18,36
(01.01.2004-31.12.2004) - (01.01.2003-31.12.2003) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	10,58	25,30

		2004											
		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
TEFE	Bir önceki aya göre değişim	2,6	1,64	2,10	2,65	-0,03	-1,05	-1,52	0,79	1,85	3,23	0,75	0,13
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	2,6	4,31	6,50	9,33	9,29	8,14	6,50	7,33	9,31	12,84	13,69	13,84
TÜFE	Bir önceki aya göre değişim	0,7	0,55	0,89	0,59	0,38	-0,13	0,22	0,58	0,94	2,22	1,54	0,45
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	0,7	1,29	2,19	2,79	3,18	3,05	3,28	3,87	4,85	7,18	8,83	9,32

Dünya ekonomisi

Küresel ekonomik tehdit ABD

Amerika Birleşik Devletleri'nin cari ve bütçe açıkları ile düşük dolar kuru küresel ekonomiyi tehdit eder hale geldi. Yatırımcıların dolar cinsi yatırımlardan vazgeçmesi de ABD para birimine güveni daha da zayıflattı.

Dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan Amerika Birleşik Devletleri dış ticaret açığı, cari açık ve doların değer kaybetmesi ile küresel ekonomiyi tehdit etmeye başladı. ABD'nin cari işlemler açığı yılın üçüncü çeyreğinde 164.7 milyar dolarla yeni bir rekor gerçekleştirdi. Cari işlemler açığı kronik bir hal sergilemeye başladı. Ekim ayında ticaret açığı bir önceki aya göre yüzde 9 arttı. ABD'de yılın ilk on ayında dış ticaret açığı 500 milyon dolara yükseldi.

ABD Merkez Bankası (FED) bu yıl içerisinde beşinci kez faiz artırımına giderek, kısa vadeli faiz oranını yüzde 2,25 düzeyine yükseltti. Bu artışla birlikte ABD'deki faiz oranları Avrupa Birliği'ndeki faiz oranlarının üzerine çıktı.

ABD ekonomisindeki olumsuz ge-

lişmeler üzerine ekonomi çevrelerinde uyarılarını artırdı. IMF, dolar-daki değer kaybının ABD'nin cari işlemler açığına işaret eden bir uyarı niteliği taşıdığını açıkladı. Avrupa Merkez Bankası'nda ABD'nin cari ve bütçe açıklarının küresel ekonomi için uzun vadede risk oluşturduğunu açıkladı. Ayrıca açıklamada, ABD'nin cari işlemler açığının sadece doların değer kaybetmesiyle düzeltilemeyeceği, halkın tasarrufa yönelmesi gerektiği de kaydedildi.

Gelişmeleri değerlendiren FED Başkanı Greenspin, ticaret açığının ekonomiyi olumsuz etkileyebileceğini ifade etti. FED, yabancı yatırımcıların ABD şirketlerine ait hisse senedi ve tahvilleri satın alarak cari açığı finanse ettiklerini ancak, doların değerindeki düşüş nedeni-

le yabancı yatırımcıların dolar cinsi yatırımlarını azaltmalarının risk oluşturduğunu belirtti. Başta euro bölgesi ve Japonya olmak üzere doların değer kaybından rahatsız olan ülkelerin döviz piyasalarına müdahale etmesi beklentisi arttı. Rusya Merkez Bankası'nda mevcut döviz rezervleri içerisinde euroyu artıracığını açıkladı.

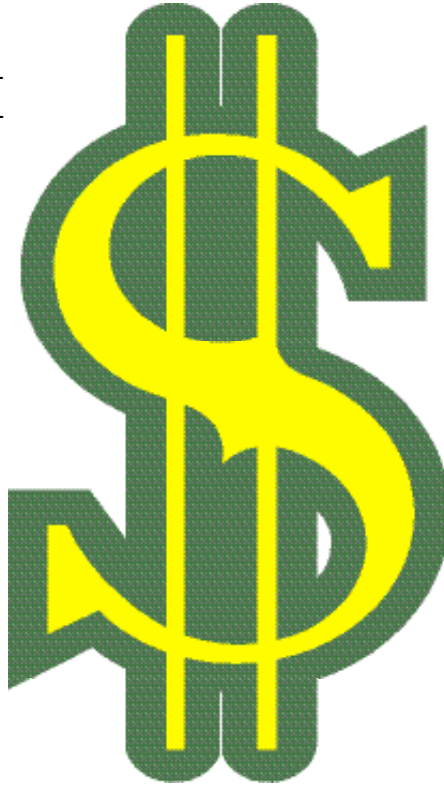
Almanya, Avrupa Birliği standartları çerçevesinde bütçe açığını sınırlandırmak üzere, rezervinden altın satmayı kararlaştırdı. Almanya 2005 yılı bütçe açığını karşılamak için 120 ton altın satacak. 3 bin 400 tonluk altın rezervi ile Almanya, ABD'nin ardından altın rezervleri olarak dünyada ikinci sırada yer alıyor. Alman Merkez Bankası 120 ton altın satışından 8 milyar euro gelir bekliyor.

Avrupa Birliği örneğinden yola çıkan 12 Güney Amerika ülkesi siyasi ve ekonomik blok oluşturma konusunda anlaşmaya vardı. Bloka üye olan ülkeler ilk aşamada gümrük vergilerini kaldıracak. Blok, ileriki dönemlerde ortak para birimi, parlamento ve pasaport oluşturmaya da önüne hedef olarak koydu. Blok, 973 milyar dolarlık GSMH'si olan 361 milyon nüfuslu bir yapıya sahip olacak.

AB'nin İstatistik Kuruluşu Eurostat verilerine göre; Ekim ayında euro bölgesinde ticaret fazlası geçen yılın aynı dönemine göre 7.4 milyar euro azalarak, 5.5 milyar euroya inerken; Eylül 2004'e göre 2.5 milyar euro artış kaydedildi. Bölgenin 2003 yılının aynı döneminde 57.8 milyar euro olan ilk 10 aylık ticaret fazlası, 2004 yılının aynı döneminde 65.9 milyar euroya çıktı. Bu dönemde ihracat yüzde 1.2 azalırken, ithalatta yüzde 0.8 artış gerçekleşti. 2004 yılının ilk 10 aylık döneminde AB ülkeleri arasında Almanya 121.8 milyar euroluk ticaret fazlası ile önde gelirken; onu 27.4 milyar euro ile İrlanda, 23.4 milyar euro ile Hollanda, 14.6 milyar euro ile İsveç, 12.9 milyar euro ile Belçika izledi. Ocak-Eylül döneminde İngiltere 71 milyar euroluk ticaret açığı ile önde gelirken; onu 40.5 milyar euro ile İspanya, 22.5 milyar euro ile Yunanistan, 11.1 milyar euro ile Portekiz ve 9 milyar euro ile Polonya ve 7.8 milyar euro ile Fransa izledi.

Hint Okyanusu'nda oluşan büyük depremin ardından Asya borsaları

geriledi. Asya borsaları içinde deprem ve tsunamiden en fazla etkilenen Tayland Borsası oldu. Tayland ekonomisinin yüzde 40'ı turizme dayanmakta, Tayland'ın turistik Phuket adası depremden büyük zarar gördü. Tokyo, Malezya ve Singapur Borsalarında seyahat ve havayolu hisseleri değer kaybetti. Ja-

ponya'nın tsunamiden etkilenmesine rağmen Japon yeni, euro karşısında son 18 ayın en düşük düzeyine geriledi ve euro, 140.70'ye yükseldi. Deprem ve tsunamilerin ekonomik olarak en çok Tayland ile Sri Lanka'yı etkilemesi bekleniyor.

IMF, üç yıldır süregelen zayıflığın ardından Meksika'da ekonomik canlılığın güçlendiğini ve daha ge-

niş bir tabana yayıldığını söyleyerek, ülkenin petrol birikimlerini artırmasını istedi. IMF, yıllık gözden geçirme raporunda, Meksika'da iş dünyası güveninin ve ihracatın da arttığını belirtti. IMF, petrol fiyatlarının arttığı bir dönemde, hükümetten, yükselen petrol gelirlerinin büyük bir bölümünün biriktirilmesi için sağlamasını ve petrol dışı gelirlerde belirgin artışlar sağlamaya yönelik önlemlere önem verilmesini istedi. Meksika, günde 1.96 milyon varil ham petrol ihraç etmekte. IMF, Meksika'nın en büyük zorluklarının enflasyonu düşürmek ve borç kırılganlığını azaltmak olduğunu belirterek, yetkililere vergi, emeklilik ve istihdam piyasasındaki reformların yeniden canlandırılması çağrısı yaptı. IMF, Meksika'nın enflasyon hedefleme çerçevesinin enflasyonu tek basamaklı düzeylere indirdiği ancak enflasyonun 2003 başından bu yana yavaşlama işaretleri göstermediği değerlendirmesinde bulundu.

Çin, yılbaşından itibaren 900 üründe gümrük vergilerini düşürmeye hazırlanıyor. Gümrük Politikası Komisyonu, 1 Ocak 2005'ten itibaren uygulanacak vergi indirimiyle ülkenin ortalama gümrük vergisi oranının yüzde 10.4'ten yüzde 9.9'a gerileyeceğini açıkladı. Ayrıca, iç talebin karşılanması amacıyla nihai ürün olmayan ihracata ve yüksek enerji tüketen ürünlerin ihracatına vergi uygulanmasına yeniden başlanacak. Çin, yılbaşından itibaren 6 farklı tekstil ürününe özel ihracat

Bütçe Gerçekleşmeleri					
Bazı Konsolide Bütçe Gelirleri Kümülatif Gerçekleşmeleri	Ocak-Kasım (Trilyon)			Reel Artış (Enflasyondan Arındırılmış)*	2004 Yılı Bütçe Hedefi
	2003	2004	Artış (yüzde)		
Gelirler	88.731	98.723	11.3	1.43	104.109
Genel Bütçe Gelirleri	87.050	97.036	11.5	1.55	103.309
Vergi Gelirleri	74.657	81.047	8.55	-1.12	88.893
Gelirden Alınan Vergiler	23.055	24.123	4.63	-4.69	25.210
Gelir Vergisi	14.995	15.886	5.94	-3.50	16.679
GVK Göre Alınan Geçici Vergi	515	682	32.4	20.5	
Kurumlar Vergisi	8.053	8.238	2.29	-6.83	8.531
KVK Göre Alınan Geçici Vergi	6.422	7.597	18.3	7.75	
Mülkiyet Üzerinden Alınan V.	-	1.345	-	-	1.376
Motorlu Taşıtlar Vergisi	1.154	1.310	13.5	3.37	935
Mal ve Hizmetlerden Alınan V.	38.489	37.337	-2.99	-11.6	43.439
Dahilde Alınan KDV	12.906	10.742	-16.7	-24.1	13.320
Özel Tüketim Vergisi	20.052	23.400	16.6	6.20	26.878
Banka ve Sigorta Muameleleri V.	1.050	1.292	23.0	12.0	1.276
Özel İletişim Vergisi	953	176	-81.5	-83.1	
Özel İşlem Vergisi	583	100	-82.8	-84.3	
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	11.100	15.079	35.8	23.6	15.382
İthalde Alınan KDV	10.258	13.957	36.0	23.8	14.346
Vergi Dışı Normal Gelirler	8.783	15.089	71.7	56.3	13.913
Katma Bütçe Gelirleri	1.682	1.688	0.35	-8.59	800
Harcamalar	121.735	123.117	1.13	-7.88	149.945

*Hesaplama TÜFE yüzde 9.79 olarak alınmıştır.

EKONOMİK VERİLER

	2004		2003		2002
(Milyar TL)	17 Aralık	10 Aralık	26 Aralık	19 Aralık	27 Aralık
Emisyon	14.056.754	13.713.883	10.844.508	10.987.174	7.707.082
Para Arzı					
- M1	27.638.683	26.973.141	21.564.149	21.044.794	14.258.860
- M2	107.181.759	106.832.699	80.922.936	80.435.456	61.195.275
- M3	114.144.087	113.181.932	86.565.043	85.859.651	64.399.837
Yurtiçi Kaynaklı TL. Mevduat	99.572.803	99.598.411	75.677.074	74.150.861	56.294.199
- Vadeli Tasarruf	67.020.922	67.169.061	50.174.043	50.144.828	38.675.412
- Vadesiz Tasarruf	7.451.654	6.755.785	5.853.366	5.514.974	3.262.560
- Vadeli Ticari	12.522.154	12.690.497	9.184.744	9.245.834	8.261.003
- Vadesiz Ticari	7.105.123	7.255.532	5.580.690	5.197.603	3.784.187
- Resmi Mevduat	5.472.950	5.727.536	4.884.231	4.047.622	2.311.037
Kredi Stoku	80.350.929	79.888.062	51.748.279	50.526.694	35.159.807
- Tüm Banka Kredileri	80.048.629	79.585.762	51.748.279	50.526.694	34.909.807
- M.B. Kredileri	302.300	302.300	0	0	250.000
Bank. El. Tah. ve Bono	117.108.130	116.857.159	97.459.504	95.944.738	81.616.926

Mevzuat Değişiklikleri

- 03 Aralık 2004** - Anonim ve Limited Şirketlerin Sermayelerini Yeni Asgari Miktarlara Yükseltme Sürelerinin Uzatılmasına İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (İç Ticaret: 2004/6)
- 04 Aralık 2004** - 2004/8128 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- 08 Aralık 2004** - Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No:343)
- Sosyal Sigortalar Kurumu Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ile Yeminli Mali Müşavirlere İşyeri Kayıtlarının İncelenmesinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ
- 09 Aralık 2004** - İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler İle Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (İhracat: 2004/11)
- 11 Aralık 2004** - 5264 Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- 15 Aralık 2004** - 5274 Türk Ticaret Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
- Tacir ve Sanayiciler Tarafından Üretilen Mal ve Hizmetlerin Azami Fiyat Tarifelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik
- 16 Aralık 2004** - Endüstri Bölgeleri Yönetmeliği
- 17 Aralık 2004** - 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 4822 Sayılı Kanun İle Değişik 25 inci Maddesine Göre 2005 Yılında Uygulanacak Olan İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (No: 2004/01)

- 18 Aralık 2004** - 2004/8187 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 36)
 - Harçlar Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 44)
 - Katma Değer Vergisi Mükelleflerinin Ödeme Kaydedici Cihazları Kullanmaları Mecburiyeti Hakkında Kanunla İlgili Genel Tebliği (Seri No: 62)
- 21 Aralık 2004** - Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: XI, No: 27)
- 22 Aralık 2004** - Emlak Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 42)
- Katma Değer Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 92)
- 24 Aralık 2004** - Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 255)
- 25 Aralık 2004** - 2004/8229 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- 28 Aralık 2004** - Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Tarafından Yapılacak Piyasa Gözetimi ve Denetimi-ne İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (Yeni Türk Lirası Kullanımında Özel Kesim Muhasebe Sistemine İlişkin Olarak İşletmeler Tarafından Uyulacak Esaslar Hakkında) Sıra No: 14
 - 2005 Yılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Asgari Ücret Tarifesi
- 29 Aralık 2004** - 2004/8295 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 19, 21, 23/8, 31, 47, 48, Mükerrer 80, 82, 86 ve Mükerrer 121 inci Maddelerinde Yer Alan Maktu Had ve Tutarlar İle İlgili Karar
- 2004/8301 Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Karar'da Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
- 30 Aralık 2004** - Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararı No: 2004/2
- 31 Aralık 2004** - **1. Mükerrer** - 2005 Yılı Mali Bütçe Kanunu
- **3. Mükerrer** - 5281 Vergi Kanunlarının Yeni Türk Lirasına Uyumu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
 - 5282 Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu Kapsamında Ödenen Gelir ve Ayıklarda 2005 Yılında Yapılacak Artışlar Hakkında Kanun
 - 2004/8266 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
 - 2004/8267 Tahsil İmkansızlığı Sebebiyle Terkin Edilecek Amme Alacağı Miktarının Yükseltilmesine İlişkin Karar
 - 2004/8268 Hiçbir Geliri Olmadığını Belgeleyenlere, Emeklilere, Gazilere, Şehitlerin Dul ve Yetimlerine Ait Brüt 200 M2'yi Geçmeyen Tek Meskenin Bina Vergisi Oranının 2005 Yılı İçin Sıfıra İndirilmesine İlişkin Karar
 - 2004/8269 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu Hükümlerine Göre Basit Usulde Vergilendirilen Mükelleflerle İlgili 95/6430 Sayılı Kararnamenin Eki Karar'da Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar
 - 2004/8327 197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu'nun 5 inci Maddesinde Yer Alan (I) Sayılı Tarifedeki Vergi Miktarları Hakkında Karar

Vergi Takvimi

- 07.01.2005** - Aralık 2004 Dönemi Çeklere Ait Değerli Kağıtlar Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 10.01.2005** - 16-31 Aralık 2004 Dönemine Ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 11.01.2005** - 16-31 Aralık 2004 Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 17.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine ait Kolalı Gazoz, Alkollü İçecekler ve Tütün Mamüllerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 17.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine ait Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 17.01.2005** - Aralık 2004 Dönemi Özel İletişim Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 17.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine Ait Gider Vergilerinin (BSMV) Beyanı ve Ödenmesi
- 17.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine ait Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin Özel Tüketim Vergisi (Tescile Tabi Olmayanlar) Beyanı ve Ödenmesi
- 17.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine ait Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kesintisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 24.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine ait Damga Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 24.01.2005** - İlan ve Reklam Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 24.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajı'nın Beyanı
- 24.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine Ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Beyanı
- 24.01.2005** - Ekim - Kasım - Aralık 2004 Dönemine Ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Beyanı
- 24.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine ait Katma Değer Vergisinin Beyanı
- 24.01.2005** - Yarışma ve Çekilişler ile Futbol Müsabakalarına ait Müşterek Bahislerle İlgili Veraset ve İhtikal Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2005** - 1-15 Ocak Dönemine ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 26.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine Ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Ödenmesi
- 26.01.2005** - Ekim - Kasım - Aralık 2004 Dönemine Ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Ödenmesi
- 26.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajı'nın ödenmesi
- 26.01.2005** - Aralık 2004 Dönemine Katma Değer Vergisinin Ödenmesi
- 27.01.2005** - 1-15 Ocak Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 31.01.2005** - Yıllık Harçların Ödenmesi
- 31.01.2005** - Motorlu Taşıtlar Vergisi 1.Taksit Ödemesi

BİLANÇO

Aralık 2004
Kronoloji

01 Aralık Hükümet, AB'ye sunduğu ve 2005-2007 yılları arasında uygulayacağı ekonomik programı açıkladı.

02 Aralık Uluslararası piyasalarda dolar euro karşısında değer yitirerek purite 1.338'e ulaştı.

03 Aralık Avrupa Parlamentosu Başkanı Borrell, TBMM'de yaptığı konuşmada Türkiye'deki reform sürecini övdü.

04 Aralık ABD askerlerinin Irak'lı tutsaklara kötü muamelesini gösteren yeni resimler ortaya çıktı.

05 Aralık Rusya Devlet Başkanı Valdimir Putin resmi temaslarda bulunmak üzere Ankara'ya geldi.

06 Aralık Türkiye ile Rusya siyasi ve ekonomik ilişkileri geliştirmek amacıyla altı ayrı anlaşma imzaladı.

07 Aralık Cumhurbaşkanı Sezer'in başkanlığında yapılan AB zirvesinde müzakerelerin koşulsuz ve sürdürülebilir olması istendi.

08 Aralık Eski Deniz Kuvvetleri Komutani İlhami Erdil hakkında rüşvet aldığı iddiası ile Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nde dava açıldı.

09 Aralık Uluslararası Saydamlık Örgütü raporunda Türkiye'de en çok yolsuzluğun vergi dairelerinde yapıldığını açıkladı.

10 Aralık Türkiye üçüncü çeyrekte yüzde 7 büyüdü.

11 Aralık Merkez Bankası Başkanı Serdengeçti, hiç bir ekonomik ve siyasi gelişmenin YTL'ye geçişi erteleyemeyeceğini söyledi.

12 Aralık İmar Bankasıyla ilgili delilleri karartmakla suçlanan Cem Uzan gözaltına alındı.

13 Aralık Çin 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren tekstil ihrac ürünlerine vergi uygulayacağını açıkladı.

14 Aralık Devlet Bakanı Ali Babacan, IMF ile 3 yıllık yeni stand-by için yapılan görüşmelerin mutabakatla tamamlandığını açıkladı.

15 Aralık Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği'nin Türkiye ile tam üyelik müzakerelere gecikmeden başlamasını tavsiye eden karar tasarısını kabul etti.

16 Aralık AB liderleri, Türkiye ile müzakerelerin şartı olarak 3 Ekim 2005'te başlaması kararı aldı.

17 Aralık Erdoğan, AB zirvesi sonundaki basın toplantısında beklentilerimizin yüzde yüzünü alamadık ama başardık dedi.

18 Aralık Hakkari'nin Yüksekova ilçesine inen kurt sürüsü 15 kişiyi yaraladı.

19 Aralık Başbakan Yardımcısı Şener, banka sahiplerinin medya patronu olmaması gerektiğini belirterek düzenleme yapacaklarını açıkladı.

20 Aralık Meclis'teki bütçe görüşmelerinde AB konusunda iktidar ile muhalefet arasında sert tartışmalar yaşandı.

21 Aralık Başbakan Erdoğan vergi oranlarında indirim yapılacağını açıkladı.

22 Aralık Başbakan Erdoğan Suriye ile serbest ticaret anlaşması imzaladı.

23 Aralık İhalelere fesat karıştırmak ve haksız mal edinmek suçlarından yargılanan eski Bakan Koray Aydın'ın servetine tedbir konuldu.

24 Aralık İnterbank davasından yargılanan Cavit Çağlar 3 yıl 10 ay hapis ve 189 trilyon para cezasına mahkum oldu.

25 Aralık Irak'ta kaçırılan işadama Kahraman Sadıkoğlu'nun görüntüleri televizyonlarda yayınlandı.

26 Aralık Hint Okyanusu'nda meydana gelen 9 büyüklüğündeki depremin yarattığı tsunamiler binlerce insanın ölmesine neden oldu.

27 Aralık Güney Asya'yı enkaza döndüren tsunami sonucu ölü sayısı 25 bini aştı, 30 bin kişi kayıp.

28 Aralık 2005 yılı asgari ücreti 350 milyon lira olarak açıklandı.

29 Aralık Merkez Bankası Yeni Türk Liralarının ülke genelinde dağıtımının gerçekleştirildiğini açıkladı.

30 Aralık Vergi yasalarında değişiklik yapan düzenleme TBMM'de kabul edildi.

31 Aralık AK Parti Afyon Milletvekili Reyhan Balandı Meclis Başkanlığı'na verdiği dilekçe ile partisinden istifa ettiğini açıkladı.